

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav hospodářských a sociálních dějin

Bakalářská práce

Karel Klíma

**První čtvrtstoletí Akciové společnosti továren na fezy
ve Strakonících
1899-1926**

Založení, management, podnikání a podnikatelské strategie

(The First Quarter Century of the Fez Company Ltd.)

Founding, Management, Entrepreneurs and Entrepreneurial Strategies)

Praha 2015

Vedoucí práce: prof. PhDr. Eduard Kubů, CSc.

Poděkování

Úvodem bych chtěl srdečně poděkovat prof. PhDr. Eduardu Kubů, CSc. především za jeho vstřícnost a trpělivost během vedení této bakalářské práce a za cenné rady k problémům, jež se vyskytly během jejího psaní a s nimiž bych se s dosavadními zkušenostmi nedovedl vypořádat. Taktéž bych rád poděkoval slečně Anetě Vlasákové, Dis., ze Státního oblastního archivu v Třeboni, oddělení České Budějovice, za vstřícnost při studiu archivních materiálů.

Karel Klíma

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 4. srpna 2015

.....

Karel Klíma

Abstrakt

Bakalářská práce pojednává o Akciové společnosti rakouských továren na fezy, později Akciové společnosti továren na fezy ve Strakonících formou business history. Důraz je kladen především na ekonomický vývoj, podnikatele, podnikatelské strategie a management. Úmyslně je opomenut sociální vývoj. Úvodem seznamuje s problematikou fezárenské výroby v habsburské monarchii a především na Strakonicku v období 19. století, kdy toto průmyslové odvětví zažilo nevídaný rozkvět. Sledované čtvrtstoletí Akciové společnosti je datováno roky 1899 až 1926, tedy od akcionování po zákaz nošení fezů v Turecku v roce 1925, respektive hospodářského dopadu na Akciovou společnost o rok později.

Klíčová slova: fez - akciová společnost - Strakonice - podnikatelé - podnikání - Živnostenská banka - Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe - textilní průmysl

Abstract

The Bachelor's thesis deals with the Austrian Fez Company later called Fez Company Ltd. in Strakonice in the form of business history method. The emphasis is put on economic development, entrepreneurs, entrepreneurial strategies and management. The social development is purposely not the object of this thesis. In the introduction it presents problems of the fez production in Habsburg monarchy and primarily in Strakonice region in the 19th century. The mentioned first quarter of the century of the Fez Company Ltd. is ranging between the years 1899 and 1926, that means since the establishment of this joint-stock company till 1925, when it was banned to wear fez hats in Turkey or more precisely a year later when the ban had an impact on the economic development of the company.

Key words: fez (hat) - joint-stock company - Strakonice, entrepreneurs - entrepreneurship - Živnostenská banka - Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe - textile industry

Obsah

1. Úvod	7
2. Prameny a literatura	8
3. Fez	11
3.1. Původ, význam a rozšíření	11
3.2. Transfer výroby fezů do Evropy	12
3.3. Fezy ve Strakonících	13
4. Textilní výroba a rodinné podniky na Strakonicku do konce 19. století	15
4.1. Cechovní výroba na Strakonicku do počátku 19. století	15
4.2. Vývoj výroby fezů ve Strakonících v 19. století	15
4.3. Přední výrobci fezů v habsburské monarchii	20
4.3.1. Wolf Fürth & Co.	20
4.3.2. Moyses a Wolf Weillovi & Comp.	24
4.3.3. Ignác Stein & Comp.	25
4.3.4. Mathias Zucker & Comp.	27
4.3.5. Anton Volpini de Maestri & Söhne, Niklasdorf	28
4.3.6. Ostatní výrobci	29
5. Vznik Akciové společnosti rakouských továren na fezy	33
5.1. Akcionování rodinných podniků a zakladatelé	33
5.2. Právní rámec	36
5.2.1. Členové správní rady	42
6. Podnikatelské strategie	44
6.1. Produkce a zisk firmy	44
6.1.1. Ekonomický vývoj 1899-1914	44
6.1.2. Válečná prosperita 1914-1918	51
6.1.3. Poválečný vývoj 1918-1926	56
6.1.4. Vyráběné zboží a export	64
6.1.5. Výrobní závody ASTF a rozložení výroby	69
7. Nostrifikace	73
8. Konkurence	75
9. Závěr	79
10. Bibliografie	81

Seznam zkratek

ASTF - Akciová společnost rakouských továren na fezy;

Akciová společnost továren na fezy (od roku 1918)

MPOŽ - Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností

NA - Národní archiv

OŽK - Obchodní a živnostenská komora

SOA - Státní oblastní archiv

ŽB - Živnostenská banka

1. Úvod

Předkládaná bakalářská práce si klade za cíl analyzovat ekonomický vývoj Akciové společnosti rakouských továren na fezy, respektive od roku 1918 Akciové společnosti továren na fezy ve vymezeném období let 1899 až 1926. Současně s analýzou ekonomického vývoje je kladen důraz na podnikatele, podnikatelské strategie a management, a odraz jejich jednání na prosperitě a konkurenceschopnosti podnikatelského subjektu na trhu se specifickým druhem zboží, jakými byly fezy, ve středoevropském křesťanském prostředí přinejmenším exotickým.

Doposud publikované práce se věnovaly především soukromým podnikatelům v 19. století, sociálnímu vývoji akciové společnosti po roce 1899 a jejímu obecnému vývoji především od 20. let 20. století, konkrétně od období tureckých modernizačních reforem prezidenta Mustafa Kemala do současnosti. Žádná práce se doposud ale nevěnovala ryze ekonomickému vývoji firmy v krátkém období, a to navíc v letech, které jsem si pro analýzu vývoje vybral. Detailnější výzkum v takto krátkém časovém rozmezí dle mých slov může být přínosnější než práce o komplexním vývoji firmy zahrnujícím současně historický, sociální, ekonomický a kulturní vývoj.

Jen k tématu předkládané bakalářské práce a jejího pohledu pouze na ekonomický vývoj a s ním související management vyvstává řada otázek. Jaké skutečné zázemí měla firma při svém akcionování, jak se jí dařilo v průběhu více jak šestadvaceti let působení na trhu s nabídkou tak specifického zboží, jakým byly fezy a především, jakých mechanismů využíval management k jejímu dominantnímu postavení na trhu a zvláště v krizovém období první světové války, kdy lehká odvětví průmyslové výroby strádala a podruhé adaptací na nové hospodářské prostředí Československé republiky v roce 1918. V neposlední řadě se naskýtá otázka, jak dokázala firma čelit zákazu nošení fezů v Turecku z roku 1925.

Práce si také klade za cíl kompozici vlastníků akcií, za účelem porozumění rozhodovacího mechanismu ve společnosti a instalaci statutárních orgánů. V neposlední řadě zde vyvstává otázka, jak si ve firmě stáli původní majitelé rodinných firem.

2. Literatura, prameny, metody

Prameny a literatura využité pro můj badatelský záměr jsou pro celou dobu sledovaného období ekonomického vývoje Akciové společnosti továren na fezy problematické svou útržkovitostí. Převážná část literatury, využitá k psaní mé bakalářské práce o podnikatelském subjektu, pochází z doby komunismu. Jejím předmětem bádání není ani tak vývoj ekonomický, jako „sociální“. Uvědomění dělnictva, dělnické bouře a vykořisťování zaujímají primární téma a ekonomický vývoj firmy vyzdvihují pouze v momentech, kdy jeho důsledkem byly dělnické bouře. Jedná se především o příspěvek k historii firmy Fezko, n.p. od Václava Kopeckého Kus staré historie.¹ Jeho práce navíc postrádá důležité odkazy k pramenům, podle nichž by bylo možné si jím uvedené informace ověřit, případně by posloužily dále jako pomůcka pro mé bádání. O něco lepší se jeví práce Jana Zdeňka Cvrčka, regionálního badatele, jehož nejdůležitějším dílem pro mou práci je kniha Strakonice - Město, lidé, osudy.² Na rozdíl od Kopeckého práce je Cvrčkova kniha opatřena alespoň seznamem pramenů na konci knihy. Nejsou k nim ale vedené odkazy v textu a čtenář tak může pouze předpokládat, že v seznamu pramenů nalezne pro své bádání správné. Třetí, nejnovější knihou pojednávající o ASTF, je kolektivní práce Heleny a Aleše Stejskalových - 200 let textilní výroby ve Strakonících.³ Publikace vydaná při příležitosti dvousetého výročí od počátků fezárenské výroby ve Strakonících pojednává o vývoji textilní výroby na Strakonicku v 15. století po dobu nejnovější. Ucelený a dobře strukturovaný přehled o historickém vývoji tohoto průmyslového odvětví a především výroby fezů je psán pro širokou veřejnost čtivou formou. Problém této publikace je totožný jako u Kopeckého - absence pramenů a literatury. Přesto je na nich publikace, jak mi sám autor sdělil, postavena. Poslední dvojicí prací k problematice výroby fezů jsou dvě studie Markuse Purkharta⁴ o propojení trhu habsburské monarchie s blízkovýchodním orientálním trhem. Purkhartova práce je odbornou studií, která nese všechny její atributy. Především odkazují na prameny, které jsou ale ve většině případů obtížně dostupné, neboť autor působí v zahraničí, kde také prameny pro svou práci vyhledával. Literatura v mnohém posloužila jako struktura k základní problematice a vyžadovala si důkladnějšího vyhledávání a studia pramenů.

---

¹ KOPECKÝ, V., Kus staré historie, in: *150 textilní výroby Fezko Strakonice*, Strakonice 1962.

² CVRČEK, J. Z., *Strakonice. Město, lidé, osudy*, Strakonice 1989.

³ STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A., *200 let textilní výroby ve Strakonících*, Liberec 2012.

⁴ PURKHART, M., Austrian Fezzes For Egypt, With Special Reference to The Brno Fez Production, in: *Egypt and Austria: IV. Crosroads = Ägypten und Österreich: IV. Begegnungen* / ed. Johanna Holaubek, Hana Navrátilová, Wolf B. Oerter, Praha 2008, s. 141-146;

PURKHART, M., Österreichs Handel mit Ägypten, in: *Egypt and Austria: IV. Crosroads = Ägypten und Österreich: V. Begegnungen* / ed. Johanna Holaubek and Irena Lazar, Koper 2009, s. 185-190.

Zvláštní kapitolou v bádání představuje periodikum FEZ, vydávané *Klubem sběratelů fezovek*. Časopis vycházel dříve dvakrát, v současnosti jednou ročně. Autoři ke své práci přistupují velice zodpovědně. Citují prameny a literaturu, vyhýbají se tématům dělnického hnutí a naopak se dotýkají otázky investic a modernizace výroby rodinných podniků v 19. století. Mnozí z autorů jsou obeznámeni s výrobou pozdější firmy Fezko, n.p. osobně, neboť byli jejími zaměstnanci.

Primární prameny pro předkládanou bakalářskou práci jsou z majoritní části použité z fondu Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952), uloženého ve Státním oblastním archivu v Třeboni při pobočce v Českých Budějovicích. Fond obsahuje písemnosti téměř ke všem agendám akciové společnosti, s výjimkou stanov (účetní knihy, expediční knihy, stavební dokumentace, fotografie atd.). Je ale dosti útržkovitý a v době psaní této práce byl postupně uzavírán z důvodu pořádku, proto nebylo možné prostudovat celý fond. Mezery ve firemním fondu částečně vyplnil fond Obchodní a živnostenská komora ve Státním oblastním archivu v Plzni, fond Živnostenská banka v archivu České národní banky a fond Ministerstva průmyslu, obchodu a živností v Národním archivu v Praze. Přese všechnu snahu nebylo možné dopátrat se všech pramenů, které by poskytly ucelený pohled na hospodářský vývoj Akciové společnosti továren na fezy. Především se jedná o nejdůležitější prameny k tématu - protokoly ze zasedání valných hromad. Nadějí tak zůstává, že v doposud neinventarizované množství 1,25 archivních metrů přinese odpovědi na otázky vzniklé v předkládané práci.

Bakalářská práce neobsahuje jednu z nejdůležitějších kapitol - Úvěrování. Vysvětlením absence důležité kapitoly je odpověď ze strany archivu banky Credit-Anstalt, kde jsou prameny k dané problematice uloženy, že „*pro psaní bakalářské práce není zapotřebí studia archivních pramenů*“.

Útržkovitost archivních pramenů byla doplněna o důležité informace z ročenky *Compass: Finanzielles Jahrbuch*, která poskytuje ucelený obraz ekonomického vývoje Akciové společnosti továren na fezy. Především se stala neocenitelnou příručkou pro kapitolu „Členové správní rady“, když poodhalila působení členů ASTF v jiných firmách.

Práce je členěna do několika analytických celků. První dvě kapitoly seznamují s hlavním předmětem podnikání - fezem a legitimizují evropský křesťanský prostor jako centrum jejich výroby. Současně s tím se úvodní kapitola soustřeďuje na největší podnikatelské subjekty 19. století, jež byly základem pro ASTF. Třetí kapitola pojednává o problematice akcionování, právním rámci a především o členech správní rady, kteří vnášejí nový pohled na Akciovou společnost v oblasti jejího podnikání. Čtvrtá až šestá kapitola patří

k hlavním v této práci. Analyzují ekonomický vývoj firmy, komparativní metodou umisťují firmu na trh s fezy v českých zemích a v Evropě, seznamují s předmětem výroby a transformací výroby od fezů po zboží pro široké komerční využití. V neposlední řadě poukazují na změny ve firmě na prahu nově vzniklé Československé republiky.

Ke zpracování úvodních kapitol bylo využito **metody historicko-narativní** s využitím dostupné literatury k tématu práce. Jedná se o pouhé nastínění problematiky vývoje počátků výroby v habsburské monarchii. Následující kapitoly týkající se ekonomického vývoje firmy, jejího zisku a odbytu jsou zpracovány na základě **metody statistické**. K atypičnosti vývoje firmy v porovnání s ekonomickými cykly západní ekonomiky je v jejích počátcích využito **metody komparativní**. V neposlední řadě je použita **metoda strukturní analýzy** k pochopení významu, síly a velikosti firmy na trhu na základě členství akcionářů správní rady ASTF.

3. Fez

3.1. Původ, význam a rozšíření

Fez, případně fés, je tradiční pokrývkou hlavy a jedním ze základních prvků muslimského odívání především v zemích Blízkého východu a severní Afriky. Název je odvozen od marockého města Fés, jež bylo původním centrem výroby tohoto zboží. V jiných oblastech, respektive státech, se tato pokrývka nazývá tarbouch. Především v Egyptě. V české literatuře, převážně v té starší, se vyskytuje pojem turecká čapka. Přes mnohá označení budu ve své práci užívat slovo fez, nebude-li vyžadováno jiného označení.

Fez má tvar kuželu a na vrchu je opatřen hedvábným střapcem. Není lemován stínítkem, jako tomu bylo u původních turbanů. Barva je zpravidla sytě červená. Lze ale narazit na fezy modré nebo zelené, případně ještě bohatě zdobené zlatým vyšíváním. U armádních fezů byl součástí i přišíitý znak vojenského oddílu.

Jak se fezy vyráběly? *„Vlna se nejprv v koších vyprala v tekoucí vodě a po sušení se probírala a případně i třídila. Vyčištěná vlna se stáčela strojem v předánky. Z příze tkal stávkář čepici, která ale nebyla spojená i celistvá, a proto se musela splésti. Valchováním se zhuстила a zoužila. Potom se narazila na formu a po uschnutí se barvila mořenou, košenilou nebo jinými barvivy organickými dle toho, jaká barva se měla dostat. Po promytí a vysušení se čapka hladila a posléz přidělal se na ni hedvábný střavec.“*¹

K masivnímu rozšíření fezů došlo v reformním období Osmanské říše, které začalo nástupem sultána Mehmeda II. (1808-1839) na trůn.² Cílem reformu bylo přiblížit se západu, tzv. westernizace v oblasti školství, armády a oblékání. Jedním z důležitých bodů reformu, ačkoliv přímo nesouvisel se západní kulturou, byla povinnost nosit fez jako součást vojenské uniformy.³ Reformu lze považovat jako důležitý prvek rozšíření fezů v muslimských zemích a v konečném důsledku i povznesení jejich výroby. Velkou měrou napomohla tato reforma českým výrobcům fezů.

---

¹FAKTOR, F., Z dějin výroby fezů ve Strakonících, in: *Časopis pro průmysl chemický*, Praha 1903, roč. 13, s. 277-278.

²PALMER, A., *Úpadek a pád Osmanské říše*, Praha 1996, s. 287.

³Tamtéž, s. 101.

3.2. Transfer výroby fezů do Evropy

Z počátku, než byla výroba fezů přenesena do křesťanské Evropy a následně i do Strakonice, byl celý proces výroby prováděn pouze v muslimských zemích. Důvodem byl názor, že onen produkt musí být vyráběn právě zde. V polovině 18. století začal názor ztrácet na významu, čímž se vyskytla možnost přenesení jejich výroby do Evropy. Jako první začali s výrobou benátské textilní výrobci. V Itálii se fezy vyráběly v Benátkách, Pise a Livornu. Posléze se výroba fezů rozšířila rovněž ve Francii v Marseille, Toulonu a Avignonu.⁴ V poslední čtvrtině 18. století, přibližně od roku 1780, se fezy vyráběly taktéž v Rakousku.⁵ Jak je ale možné, že se právě Rakousko stalo hlavním producentem fezů pro Orient?

Stejnou otázku si ve své práci *Austrian Fezzes For Egypt, With Special Reference to The Brno Fez Production* položil i Markus Purkhart.⁶ Odůvodnění hledá ve dvou bodech. Za prvé je to geografická poloha, neboť habsburská monarchie přímo sousedila s Osmanskou říší. A za druhé, Rakousko uzavřelo s Osmanskou říší v roce 1718 dohodu o vzájemném volném obchodu.⁷

Podle mého názoru se naskýtá ještě prostor pro třetí teorii, proč se předním výrobcem fezů stala právě habsburská monarchie. Staletí dlouhý politický, hospodářský i kulturní styk s Osmanskou říší a přítomnost jejich obyvatel v habsburské monarchii vytvářely dobré zázemí pro výrobu fezů právě zde. Třetí faktor může současně eliminovat pohled na fez jako „zcela netradičního zboží“ v prostředí habsburské monarchie.

V zemích Koruny české se výroba tradičních muslimských pokrývek hlavy objevuje souběžně s Rakouskem. První výroba fezů u nás, a vůbec první v celé habsburské monarchii, vznikla v 80. letech 18. století v Brně, v jeho dnešní části Komárov.⁸ Zakladatelem byl Johann Bartolomäus Seitter. V počátcích podnikání vyráběl fezy sám, později se ale do výroby přidali jeho žena a syn.⁹ Počet vyrobených fezů za rok se v následujících letech zvyšoval ze dvou až do deseti tisíc.¹⁰ Několik dalších továren v českých zemích vzniklo například v Hodicích, Jihlavě, Slavonicích, Dačicích či Příboru.¹¹

---

⁴ STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A. *200 let textilní výroby ve Strakonici*, Liberec 2012, s. 15.

⁵ STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A., c.d., s. 15.

⁶ PURKHART, M., *Austrian Fezzes For Egypt, With Special Reference to The Brno Fez Production*, in: *Egypt and Austria : IV. Crossroads = Ägypten und Österreich: IV. Begegnungen* / ed. Johanna Hlaubek, Hana Navrátilová, Wolf B. Oerter, Praha 2008, s. 141-146.

⁷ Tamtéž, s. 142.

⁸ Tamtéž.

⁹ STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A., c.d., s. 15.

¹⁰ PURKHART, M., c.d., s. 142.

¹¹ Tamtéž, s. 142.

3.3. Fezy ve Strakonících

Ve Strakonících se výroba prvních fezů objevila v roce 1805, podle jiných zpráv až o dva roky později. Zprvu byla výroba koncentrována do dílnen mistrů punčochářů, též nazývaných „stávkaři“. Jejich výrobním artiklem byly vedle punčoch taktéž rukavice, vlněné pokrývky, kamizoly, noční čepice a birety.¹² To vysvětluje, proč první zakázky na výrobu fezů dostali právě oni.

Existují dvě teorie, kdy a jak byla ve Strakonících zavedena výroba fezů. Není ovšem možné je zcela podložit. K jejich zaznamenání došlo až ke konci devatenáctého století.¹³ Do té doby měly podobu ústní tradice a v této souvislosti nelze žádnou teorii verifikovat.

Podle první se traduje, že do města na konci 18. století přišel mistr Jan Fialka (1771-1825) z Vídně, kde se seznámil s výrobou fezů prostřednictvím vojáka z napoleonské armády. Výroba u Jana Fialky je sice doložena písemnými prameny z roku 1826. Nezmiňuje se v nich však, za jakých okolností skutečně začal mistr vyrábět fezy.¹⁴

Druhý, známější příběh, vypráví o návštěvě lineckého obchodníka Brauna v roce 1805, nebo 1807. Ten zde dostal kontakt na mistry punčocháře Jana Šustra a Jana Petráše, aby si ověřil kvalitu práce zdejších mistrů, zadal jim zakázku na výrobu několika kusů fezů. A protože kvalita výrobků byla uspokojivá, navázal Braun s mistry spoluprací. Následně se k Braunovi přidali další obchodníci obchodující s asijskými trhy. Od této chvíle se ve Strakonících začala rozvíjet výroba tohoto netradičního zboží.¹⁵

Zajímavé je sledovat podání výše uvedených teorií v literatuře. Některá literatura obě teorie spojuje,¹⁶ jiná je od sebe odděluje¹⁷ anebo uvádí pouze jednu, zpravidla tu starší.¹⁸

Výroba fezů z počátku narážela na několik omezení. Ačkoliv byla kvalita uspokojivá, nedosahovala nejvyšší úrovně. Trvalo ještě několik let, než se dalo říci, že strakoničtí mistři vyráběli opravdu kvalitní fezy. Ve Strakonících se v počátcích vyráběly

---

¹²STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A. c.d., s. 11.

¹³ Obecnou informaci o počátku výroby fezů uvádí článek *Wolf Fürth & Co., K. K. Priv. Fez-Fabrik Strakonitz (Böhmen)*, in: *Gross-Industrie Österreichs : Festgabe zum glorreichen sechzigjährigen Regierungs-Jubiläum seiner Majestät des Kaisers Franz Josef I.*, roč. 4., Vídeň 1898, s. 393-395.

¹⁴ STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A. c.d., s. 15.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ *Wolf Fürth & Co., K. K. Priv. Fez-Fabrik Strakonitz (Böhmen)*, in: *Gross-Industrie Österreichs : Festgabe zum glorreichen sechzigjährigen Regierungs-Jubiläum seiner Majestät des Kaisers Franz Josef I.*, roč. 4., Vídeň 1898, s. 393-395; FAKTOR, F., *Z dějin výroby fezů ve Strakonících*, in: *Časopis pro průmysl chemický: orgán Společnosti pro průmysl chemický v království Českém*, Praha 1903, roč. 13, s. 277-278.

¹⁷STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A., c.d., s. 15.

¹⁸KOPECKÝ, V., *Kus staré historie*, in: *150 textilní výroby Fezko Strakonice*, 1962, s. 11.

pouze hrubé fezy, zvané úplety. Zcela dokončeny byly až v Benátkách, kde se valchovaly a barvily. Tímto způsobem se fezy vyráběly do roku 1809.¹⁹

---

¹⁹ KOPECKÝ, V., c.d., s. 11

4. Textilní výroba a rodinné podniky na Strakonicku do konce 19. století

4.1. Cechovní výroba na Strakonicku do počátku 19. století

Textilní výroba se na Strakonicku poprvé objevila v 15. století. V období let 1482-1483 zde byly založeny cechy soukeníků, postřihačů, krejčích a jiných řemesel. Velkou zásluhu na založení cechů má velmistr řádu maltézských rytířů, sídlící na strakonickém hradě, Jan ze Švamberka.¹ Pro pozdější výrobu fezů byl důležitý cech punčochářů. Ve Strakonících byl ustanoven v polovině července roku 1716, o sto čtyři let později než cech punčochářů, založený v Praze v roce 1612. Technologie textilní výroby začala v průběhu 18. století stagnovat. Na popud Václava Jana Čejky z Olbramovic byli do Strakoníc povoláni barvíři ze Švýcarska, aby napomohli zdokonalit zdejší výrobu znalostmi technologie barvení látek. Zvýšení kvality výroby a dobré renomé strakonických punčochářů zřejmě napomohlo budoucímu osudu zdejší výroby. Byli to právě oni, kdo byli pravděpodobně v letech 1805, nebo 1807 osloveni k výrobě prvních fezů.²

4.2. Vývoj výroby fezů na Strakonicku v 19. století

Devatenácté století bylo pro Strakonice zásadní v utváření budoucí podoby města průmyslového charakteru, jež mu zůstala dodnes. Převažující textilní výroba v 19. století se koncentrovala do dvou oblastí výroby. Za prvé to byla cechovní výroba mistrů punčochářů. Naproti nim stáli židovští podnikatelé se svými továrnami. Ačkoliv na počátku století ve Strakonících zcela zásadně (co se týče počtu) převažovali punčocháři nad židovskými podnikateli, nebyli schopni v následujících desetiletích čelit pozvolna se rozšiřující tovární velkovýrobě. Židovští podnikatelé tak v průběhu let objemem výroby převážili nad punčocháři, čímž zapříčinili úpadek tohoto cechu ve městě.

Židé ve svém podnikání dokázali velmi brzy od založení vlastní živnosti konkurovat cechovní malovýrobě. Napomohl tomu dostatečně velký kapitál, vložený do začátku podnikání. Vedle finančních zdrojů potřebných pro založení firmy, bylo nutné mít vlastní strategii pro udržení a rozvinutí podnikání, tzv. know-how. Byly jím například obchod, strategické rozmístění továren, investice, či předmět výroby. Oba faktory, kapitál a know-

---

¹ KOPECKÝ, V., c.d., s. 9.

² Přesný rok, kdy byly ve Strakonících vyrobeny první fezy, neznáme. Tradují se dva různé příběhy, jak se dostala výroba fezů do Strakoníc. Viz kapitola „Fezy ve Strakonících“.

how, se zasloužily o úspěch židovských podnikatelů. V konečném důsledku správné strategie podnikání později napomohly v několika případech k dominantnímu postavení v daném oboru podnikání.³ Nemalý podíl na dominantním postavení na trhu s fezy měli velkopodnikatelé díky komparativní výhodě, kdy byli schopni vyrábět zboží s vyšší kvalitou a nižšími náklady.

Jedním z prvních židovských podnikatelů na Strakonicku v oblasti textilnictví byl na konci 18. století Jacob Fürth. V roce 1798 požádal zdejší velkopřevorství a vrchnostenský úřad o povolení v podnikání s vlnou a postřihačstvím. O pět let později získal povolení v obchodování a svobodném podnikání v továrně na sukno a jeho volný prodej o výročních trzích Isaak Stein.

Pro budoucí průmyslový rozvoj textilního podnikání ve Strakonících je podstatný až rok 1812.⁴ Tento rok je někdy mylně asociován se vznikem pozdější společnosti Fezko.⁵ Dne 12. června 1812 získal „chráněný žid“ (Schutzjud) Wolf Fürth živnostenský list, opravňující jej k obchodu se sukrem, střížním a smíšeným zbožím, vlnou a barvami.⁶ Fürthovi se otevřela cesta k podnikání. V prosinci téhož roku získali obdobné oprávnění bratři Weillové. Jak Fürth, tak bratři Weillové se nedlouho poté zaměřili na výrobu fezů.

V této rané fázi podnikání obou majitelů firem ještě nemůžeme hovořit o podobě rozvinuté tovární výroby, jakou měla výroba o deset, respektive dvacet let později. Živnostenský list opravňoval své majitele k obchodu s vlnou. Navíc v něm zcela chybí zmínka o výrobě fezů, případně jiného druhu vlněného zboží.⁷ Jakým způsobem se podařilo podnikatelům dostat se k legální výrobě fezů na základě výše uvedeného živnostenského oprávnění, případně jiného povolení lze jen těžko říci a bylo by zapotřebí podrobit tuto problematiku hlubšímu zkoumání.

Již od druhé dekády 19. století narůstal ve městě počet výrobců fezů. K roku 1815 vyrábělo turecké čapky ve Strakonících 174 tovaryšů. Každý tovaryš pracoval u svého stávku. V sousedním Bezděkově bylo tovaryšů čtyřicet. Množství zakázek, jež získávali z Orientu, bylo pohyblivých. Vše totiž určovalo tamní politické, sociální a hospodářské dění.⁸ O tři roky později vznikla ve městě oficiálně první firma, zabývající se výrobou fezů - Wolf

---

³ PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha 1993, s. 226-227.

⁴ CVRČEK, J. Z., *Strakonice. Město, lidé, osudy*. Strakonice 1989, s. 229.

⁵ Firma *Fezko n.p.*, respektive *Fezko a.s.* vznikla až v roce 1945. Do roku 1899 byla zdejší výroba fezů koncentrována do soukromých rukou. V roce 1899 se výroba sjednotila pod *Akciovou společností rakouských továren na fezy*.

⁶ SOA Třeboň, *WOLF FÜRTH a spol., továrna na fezy Strakonice*, Živnostenský list Fürthův 1812, Sign.: III/13, 21 I/17

⁷ Tamtéž.

⁸ Kopecký, V., c.d., s. 13.

Fürth & Co.⁹ Výroba fezů jak u Fürtha, tak u bratrů Weillových byla do počátku 30. let 19. století koncentrována do židovského ghetta Bezděkova, tehdy ještě samostatné obci na pravém břehu řeky Otavy.¹⁰ Výrobou fezů zaměstnávali cechovní mistry, případně jejich tovaryše. Je tudíž možné se domnívat, že židovští podnikatelé v začátcích svého podnikání ani vlastní továrny neměli.

Třicátá léta 19. století byla pro budoucí výrobu fezů nejen ve Strakonících důležitá. Židovští podnikatelé začali opouštět ghetto a prozíravě si pronajali, později i koupili budovy mimo něj, ve Strakonících.¹¹ Z počátku se jednalo o domy, nacházející se na současném Palackého náměstí a Velkém náměstí. Je logické, že pronikání židovských podnikatelů do prostředí křesťanských výrobců s sebou přineslo negativní odezvu. Ačkoliv se přesun výroby mezi křesťanské výrobce zdál být dobrou strategií k následnému rozšíření výroby, čelili podnikatelé silné nevoli nejen ze stran zaměstnanců, nýbrž i vedení města.¹²

Roku 1832 založil vlastní výrobu fezů další místní Žida mistr punčochář, Israel Stein. Společně s Wolfem Fürthem a bratry Weilly utváří základ produktivní výroby fezů ve Strakonících.¹³

O čtyři roky později byla založena paroplavební společnost Rakouský Lloyd (Österreichischer Lloyd).¹⁴ Zahájením pravidelných plaveb do zemí při Středozemním moři se celkově zlepšil i export fezů do těchto oblastí.¹⁵

Stále narůstajícímu zájmu o výrobu fezů ve 30. letech 19. století napomohla ještě jedna událost. V roce 1839 vyšlo v Osmanské říši nařízení nosit jako součást vojenské uniformy fez. Důvody k této reformě jsou uvedeny v kapitole výše.¹⁶ Reforma musela bezesporu přinést strakonickým výrobcům fezů očekávání v navýšení zakázek. Nejlépe tuto situaci popsal autor pamětní publikace firmy Wolf Fürth & Co. „*Tvar a barva se staly předmětem měnící se módy, a poptávka a luxus nabraly nových rozměrů.*”¹⁷ V té době, konkrétně v roce 1838, bylo podle dostupných informací při výrobě fezů ve Strakonících

---

⁹SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Wolf Fürth & Co.

Internationale Ausstellungs-Zeitung, 21.3. 1875, roč. V., č. 64-66, s. 3, Sign. B/I/16-I/12.

¹⁰Bezděkov bylo původně předměstí Strakonice. 18. listopadu 1869 bylo povýšeno na město a získalo název Nové Strakonice.; CVRČEK, J. Z., c.d., s. 287.

¹¹KOPECKÝ, V., c.d., s. 12.

¹²O rostoucím odporu proti židovským podnikatelům poskytují informace regionální periodika. Především z druhé poloviny 19. století nám o zdejším dění podávají dostatek informací noviny *Stráž na Šumavě a Hlasy ze Šumavy*.

¹³ CVRČEK, J. Z., c.d., Strakonice 1989, s. 244.

¹⁴ <http://www.oelsm.com/en/history>

¹⁵BATHELT, K., Nachrichten über der Fezexport Österreichs nach dem Orient im 19. und beginnenden 20. Jahrhundert, in: *Vierteljahrschrift für Social- und Wirtschaftsgeschichte*, Band 29, Wien 1936, s. 297.

¹⁶Viz kapitola „*Fez - Původ, význam a rozšíření*“.

¹⁷SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Historie firmy Fürth 1825-73, Sign. B/I/16-I/12

zaměstnáno 226 mistrů punčochářů, 184 tovaryšů, 228 učňů a pomocných dělníků, celkem tedy 638 osob. Vedle nich provozovalo tradiční řemeslnou výrobu 32 cechovních mistrů se 126 tovaryši a 32 učni.¹⁸

Konjunkturu výroby ve městě a počet zaměstnanců, který ji obstarával, nic neohrožovalo ani v následující dekádě. Teprve s koncem 40. let 19. století, respektive v době revolučních let 1848 a 1849 se začala měnit k horšímu. Do té doby lze období první poloviny 19. století charakterizovat jako úspěšné. Podnikatelé využili situace, kdy neměli téměř žádné silné konkurenty.

Druhá polovina století se stala pravým opakem té první. Do podnikání místních továrníků i dalších výrobců zasáhly nové události, kterým podnikatelé do té doby nečelili. Především konflikty mezi Ruskem a Osmanskou říší či hospodářské cykly. Politické a hospodářské události se ve svých konsekvencích přelily i do sféry sociální. Jak bude popsáno v kapitolách níže, každý z podnikatelů dokázal těmto vlivům narušujícím výrobu čelit ve většině případů úspěšně.

K roku 1852 ve městě funguje čtrnáct továren, zabývajících se výrobou fezů. V čele továren stojí nejen židovští podnikatelé, ale i místní mistři punčocháři. Byli jimi Wolf Fürth, bratři Weillové, Izrael Stein, Matyáš Zucker, Josef Kořenský, Josef Lohr, Matyáš Pitka, Jan Reiner, Vojtěch, Jan a František Loucký, Kateřina Jandová a Josef Vávrovský.¹⁹ Postupně během 50. let 19. století malých výrobců ubývalo. Větší podnikatelé investicemi do výroby rozšířili strojovou výrobu díky vyššímu kapitálu.²⁰

Od 60. let 19. století až do jeho konce je informací o vývoji tamní výroby méně. Literatura, publikovaná převážně v období komunismu, k tomuto tématu sleduje především sociální stránku, jež není předmětem bádání této práce. Dochované prameny k problematice vývoje jednotlivých podnikatelských subjektů ve Strakonících poskytují pouze útržkovité informace. Obtížně tak zjistíme, kolika zaměstnanci která firma disponovala, jaký zisk, nebo ztrátu vykazovala a do čeho například investovala.

Ke zlepšení obchodu s vyrobenými fezy napomohla v roce 1868 nově otevřená železnice propojující Plzeň s Českými Budějovicemi, na které se nacházely Strakonice. V té době ve Strakonících oficiálně vyrábělo fezy pouze šest podnikatelů. Fialka, Fürth, Stein, Zucker, Gutfreund,²¹ Loucký²² a bratři Weillové.²³ Za této situace se vyrábělo bez přerušení

---

¹⁸KOPECKÝ, V., c.d., s. 13.

¹⁹Tamtéž, s. 14-15.

²⁰CVRČEK, J. Z., c.d., s. 276.

²¹*Allgemeines Adress- und Handels- Handbuch der Hauptstadt Prag sammt Vorstädten verbunden mit einem vollständigen nach Strassen und Hausnummern verfassten Wohnungs-Anzeiger ... und des Grossgrund- und*

během sedmdesátých let, kdy západní svět postihla ekonomická krize z roku 1873 a další rusko-turecká válka z let 1877-1878. Přičemž není zmínky, že by události vedly ke krachu kteréhokoliv z podnikatelů. Dokonce v době rusko-turecké války dělali vše pro to, aby udrželi kontinuitu výroby a nezahlavovali podnět ke stávkám svých zaměstnanců. O řešení situace se zmínil i Pražský deník v květnu 1876, kdy píše, že (...) *továrníkům náleží všecko uznání za to, že i přes nepříznivé poměry obchodní přece nikoho z dělníků svých nepropustili a stále jim, byť i poněkud menšího výdělku poskytují.*²⁴

Posledním problémem, kterému výrobci fezů museli čelit a který přesahoval hranice Strakonice, byl konkurenční boj. Je samozřejmé, že konkurence provázela podnikatele již v letech předchozích. V 80. letech 19. století ovšem začala citelně eskalovat. Konkurenceschopnost měla několik podob. Jednou z nich bylo snižování mezd zaměstnanců a investic do výroby za účelem maximálního zisku. V konečném důsledku vedla tato rozhodnutí k zaměstnaneckým stávkám²⁵ a bezesporu i ke snížení kvality vyráběného zboží. Druhý způsob, jak uspět nad konkurentem ve výrobě byla takzvaná průmyslová špionáž. Místem, kde ke špionáži docházelo, bylo překladiště zboží na strakonickém vlakovém nádraží. Podnikateli podplacení špioni zjišťovali, jak kvalitní vlnu konkurent k výrobě používá a komu dále své výrobky distribuuje.²⁶

---

landtäglich eingetragenen Realitätenbesitzes des ganzen Landes auf Grund authentischer Quellen, Praha 1871, s. 142.

²²KOPECKÝ, V., c.d., s. 17.

²³Firma bratří Weillů chybí v seznamu protokolovaných firem v 60. letech 19. století. Víme však, že svou výrobu udržel až do roku 1883. CVRČEK, J. Z., c.d., s. 291.

²⁴Pražský denník, 3.5.1876, roč. XI., č. 101, s. 1.

²⁵CVRČEK, J. Z., c.d., s. 291.

²⁶KOPECKÝ, V., c.d., s. 23.

4.3. Přední výrobci fezů v habsburské monarchii

4.3.1. Wolf Fürth & Co.

Mezi největší továrny na fezy devatenáctého století nejen v českých zemích, nýbrž v celé habsburské monarchii, patřila bezesporu ta Fürthova. Wolf Fürth se narodil pravděpodobně roku 1782¹, svou živnost ale založil až v roce 1812, tedy ve věku 33 let.

Živnostenský list opravňoval „chráněného žida“ (Schutzjud) Wolfa Fürtha, k obchodu se sukнем, střížním a smíšeným zbožím, vlnou a barvami. Oprávnění mu bylo vydáno na strakonickém zámku 12. června 1812 vrchním správcem maltézského řádu ve Strakonících Antonínem Augustem Schallanským.² Už podle označení „chráněný žid“ je patrné, že se jednalo o osobu pro panství důležitou a že již před zahájením obchodu s vlnou byl podnikatelsky činný.

Podle dostupné literatury a pramenů se zdá být velice pravděpodobné, že výrobu započal v Bezděkově, místě svého bydliště. Bezděkov byla v té době židovská obec, která byla až v roce 1869 povýšena na město, jež bylo pojmenováno Nové Strakonice.³ Podle historie firmy Wolf Fürth & Co., uveřejněné v rakouských novinách *Internationale Ausstellungs-Zeitung*, vyráběl Fürth prvních šest let pouze pod svým jménem bez založení firmy. Firmu Wolf Fürth & Co., založil o šest let později, v roce 1818.⁴

Žádná literatura ani prameny neuvádějí konkrétní informace o začátku podnikání. Základní kapitál, místo, předmět a rozsah podnikání či počet zaměstnanců. Analýzou dostupných informací z literatury lze dojít k závěru, že Wolf Fürth nadále podnikal v Bezděkově.⁵ Předmětem výroby byly nejen fezy, ale i punčochy.⁶ Jejich zhotovením zaměstnával mistry punčocháře v okolí a lze tak vyloučit variantu, že vyráběl sám. První počet zaměstnanců uvedený až k roku 1828 čítá na 900.⁷ Tak vysoký počet zaměstnaných je s největší pravděpodobností uveden jako součet všech zaměstnanců, které doposud za dobu svého podnikání zaměstnal. Navíc se s velkou pravděpodobností jednalo o faktorský systém výroby.

---

¹ Nelze s přesností určit datum narození, neboť matriky narozených k tomuto datu nejsou k dispozici. Jedním z mála dokladů data narození je například *Historická encyklopedie podnikatelů*; MYŠKA, M., *Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny XX. století*, sv. I., Ostrava 2003, s. 123.

² SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Živnostenský list Fürthův, 1812, Sign. B/I/22-I/17.

³ CVRČEK, J. Z., c.d., s. 291.

⁴ SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Wolf Fürth & Co. *Internationale Ausstellungs-Zeitung*, 21.3. 1875, roč. V., č. 64-66, s. 3, Sign. B/I/16-I/12.

⁵ CVRČEK, J. Z., c.d.; KOPECKÝ, V., c.d.

⁶ KOPECKÝ, V., c.d., s. 13.

⁷ SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Historie firmy Fürth 1825-73, Sign. B/I/16-I/12.

Podnikatelským záměrem Wolfa Fürtha bylo zvýšení kvality vyráběných fezů, který se ukázal úspěšným již na konci 20. let 19. století. Svědčí o tom mnohá ocenění z průmyslových výstav doma i v zahraničí. První ocenění bylo firmě Wolfa Fürtha uděleno v roce 1829 na výstavě v Praze.⁸ Nedlouho poté, roku 1833, získala firma nejvyšší ocenění na páté průmyslové výstavě, taktéž v Praze. Později, tentokrát stříbrnou medaili, získal na výstavě ve Vídni v roce 1845.⁹ Další ocenění obdržela firma roce 1862 na průmyslové výstavě v Londýně a o pět let později ještě stříbrnou medaili na pařížské výstavě.¹⁰ „*Veškerá ocenění byla odměnou za úmysl, se kterým se Wolf Fürth pustil do svého podnikání. Již ve dvacátých letech si totiž uvědomil, že kvalita vyráběných fezů v Rakousku, kterou obstarávali i Turci, žijící ve Vídni, klesala.*“¹¹

Velkou změnu v podnikání přinesla 30. léta. Investicemi do výroby zvětšil firmu a navýšil rozsah výroby. Strategické rozhodnutí přišlo v nejlepší chvíli. Založením paroplavební společnosti Rakouský Lloyd v roce 1836 se výrobcům fezů v habsburské monarchii naskytlá příležitost k jednoduššímu exportu zboží do muslimských zemí při Středozezemním moři, kterou zajišťovaly pravidelné plavby do těchto destinací.¹² O dva roky později rozvoji podnikání napomohlo nařízení osmanského sultána Abdülmecida I. používat k vojenské uniformě fez místo původního turbanu.¹³ Tyto dva faktory sehrály významnou roli v rozvoji fezárenské výroby ve Strakoniciích ve 30. letech a stimulovaly jej ještě v následující dekádě.

Investice do výroby ve 30. letech se především týkaly nákupu nových budov mimo Bezděkov. V roce 1832 zakoupil dům č.p. 88.¹⁴ O deset let později, v roce 1842, zakoupil další dům,¹⁵ který se dochoval dodnes, včetně zadních budov, sloužících jako tovární prostory. Dům s číslem popisným 87, se nachází na dnešním Palackého náměstí. V první polovině 19. století byla právě zde velká koncentrace budov, zakoupených továrníky za účelem podnikání. Nedlouho poté byla Fürthem zakoupena další budova o čísle popisném 106,¹⁶ taktéž dochovaná dodnes. Domy ve Strakoniciích zakupovali i další továrníci do doby,

---

⁸ MYŠKA, M., c.d., s. 123.

⁹ SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Wolf Fürth & Co. Internationale Ausstellungs-Zeitung, 21.3. 1875, roč. V., č. 64-66, s. 3, Sign. B/I/16-I/12.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Historie firmy Fürth 1825-73, Sign. B/I/16-I/12.

¹² <http://www.oelsm.com/en/history>.

¹³ MYŠKA, M., c.d., s. 123.

¹⁴ SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Schválení koupě domu č.p. 88, 1832, Sign. B/I/26-I/22.

¹⁵ SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Povolení koupě domu č.p. 87, 1842, Sign. B/I/31-I/27.

¹⁶ CVRČEK, J. Z., c.d., s. 244.

než svou výrobu z větší části, stejně jako firma Wolf Fürth & Co., přesunuli do nově postavených velkých továren. Ačkoliv nemáme zprávy z této doby, musel Fürth bezesporu investovat i do strojů, jimiž bylo zapotřebí vybavit zakoupené budovy.

Přestěhováním výroby do Strakonice našel pro své podnikání dostatek pracovních sil. Zakoupením budov v křesťanské části města a navíc v jeho centru vzbudil ve velmi krátké době nevoli místních.¹⁷ Přese všechnu kritiku místních výrobců se rozhodnutí o přesunutí právě sem projevilo jako výborná podnikatelská strategie, neboť vedle dostatku pracovních sil zde měl pro výrobu potřebnou vodní sílu.

Velkou změnou pro firmu byla druhá polovina 19. století. Dne 3. července roku 1850 zemřel její zakladatel na cholera.¹⁸ Vedení podniku se tak ujali jeho synové Jacob Wolf a Moritz. V roce 1855 se k nim přidal jejich bratr Josef.¹⁹ Noví majitelé v následujících letech dovedli firmu k dalším úspěchům za hranice habsburské monarchie, navzdory problémům, které se na prahu 50. let začaly v podnikání s fezy objevovat a trvaly až do konce století.

Od 50. let 19. století začaly fezárenskou výrobu nejen ve Strakonici narušovat nové hrozby. Války s Osmanskou říší, narůst silné konkurence, hospodářské krize, stávkové hnutí a sílící antisemitismus. První krizový moment ve výrobě způsobila Krymská válka. Konflikt mezi Ruskem a Tureckem vyvolal pokles odběru zboží.²⁰ Odbytová krize s sebou v konečném důsledku vedla k prvním stávkám dělníků ve strakonických továrnách. Zajímavostí ale je, že ve firmě Wolf Fürth & Co. nikdy stávka nepropukla naplno, na rozdíl v porovnání s jinými firmami ve městě. Udržení kontinuity výroby se majitelům této firmy povedlo jako jediným ze všech strakonických podnikatelů. Obdobně ustáli následující válečnou krizi z poloviny 70. let 19. století. Je více než oprávněné považovat management této firmy jako ukázkou vynikajících podnikatelských schopností, kterými ne každý podnikatel disponoval.

Výroba ve Fürthových továrnách již v polovině 50. let patřila k největším ve městě. K roku 1855 zaměstnával ve svých továrnách 560 dělníků.²¹ O dekádu později čítal počet zaměstnanců 650. Z čehož bylo 500 žen a 250 mužů. Ti byli zaměstnáni přímo v továrnách. Dalších přibližně 400 až 500 žen zaměstnávala firma v domácí výrobě. Dohromady v šedesátých letech vyrobily na 100 000 tuctů fezů ročně v hodnotě od 2,60 do 40 florinů za tucet.²² Od poloviny šedesátých let máme i první zprávy o strojním vybavení firmy. V továrnách bylo k práci využito čtyř pracovních strojů. Dva parní stroje a dva motory

---

¹⁷CVRČEK, J. Z., c.d., s. 244.

¹⁸MYŠKA, M., c.d., s. 123.

¹⁹Tamtéž.

²⁰CVRČEK, J. Z., c.d., s. 275.

²¹Tamtéž.

²²SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Historie firmy Fürth 1825-73, Sign. B/I/16-I/12.

poháněné vodou, přičemž každý stroj vyvinul sílu 24 koňských sil.²³ Motory na vodní pohon setrvaly ve výrobě až do konce samostatného působení firmy, parní se do té doby dochoval jen jeden.²⁴

Od konce 60., respektive počátku 70. let 19. století sílila konkurence mezi strakonickými podnikateli. V nejednom případě vedla k ukončení činnosti těch menších. Především cechovních mistrů, kteří nebyli schopni čelit velkým firmám židovských podnikatelů. Trh se postupně vyčistil krachem drobných podnikatelů a vedl k utvoření základů pozdější ASTF založené na zkušenostech těch nejzkušenějších podnikatelů ve svém oboru.

Konkurenceschopnost byla mezi podnikateli prvořadá a cesty k ní vedly mnoha způsoby. Ať už formou snížení nákladů do výroby za účelem maximalizace zisku, průmyslové špionáže, tak pravděpodobně i kontakty ve vyšších úřadech. Podobně, jak bude ukázáno v kapitole „Právní rámec“ o působení členů správní rady ASTF v jiných oblastech podnikání, tak i v tomto případě sahaly aktivity majitele, konkrétně Josefa Fürtha dále. Nejednalo se ale o podnikání v jiných odvětvích průmyslu, nýbrž angažovanost v rovině politické. Na začátku a na konci 60. let 19. století kandidoval Josef Fürth za OŽK v Plzni na post poslance do Českého zemského sněmu. V obou kandidaturách byl zvolen. Poprvé v letech 1861-1866 a podruhé 1869-1882. Vedle toho ještě Josef Fürth působil jako poslanec Říšské rady ve Vídni v letech 1872-1885.²⁵ Působení na takových postech měla zcela určitě významný přínos pro podnikání a boj s konkurenty. Je více než oprávněné považovat tuto tezi za plausibilní.

K posledním dvaceti rokům fungování firmy jako soukromého subjektu máme zpráv méně. Na přelomu osmdesátých a devadesátých let se znovu změnilo vedení podniku. Důvodem byla úmrtí bratrů Jakoba a Josefa. Jakob Fürth zemřel 8. července 1889.²⁶ Josef Fürth zemřel o tři roky později ve Vídni, dne 28. dubna.²⁷ Firmu převzali s největší pravděpodobností jejich synové Adolf a Eduard, kteří v roce 1899 vstoupili do ASTF. Eduard Fürth jako ředitel továrny „F“ a Adolf se stal členem správní rady ASTF.²⁸ Třetí člen vedení

---

²³SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Historie firmy Fürth 1825-73, Sign. B/I/16-I/12.

²⁴SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Inspekční záznamy továren 1899-1945 A. s. továren na fezy, neutříděno.

²⁵MYŠKA, M., c.d., s. 123.

²⁶CVRČEK, J. Z., c.d., s. 297.

²⁷http://www.parlament.gv.at/WWER/PAD_60099/index.shtml.

²⁸*Compass. Finanzielles Jahrbuch 1901*, Vídeň 1901, č. 34, s. 807-808.

firmy Wolf Fürth & Co., Moritzův syn Wilhelm, odešel z vedení již v roce 1888 do Štýrského Hradce, kde se stal spoluzakladatelem továrny na výrobu lepenky.²⁹

Nejdůležitější z pramenů ke konci fungování soukromé firmy je bezesporu dochovaná korespondence o sloučení fezáren, která byla často adresována právě Fürthově firmě.³⁰ Jednání započala na podzim roku 1889 a vedla k ukončení samostatného fungování firmy Wolf Fürth & Co. v roce 1899. Problematika akcionování soukromých fezárenských podniků bude detailněji rozebrána níže.³¹

4.3.2. Moyses a Wolf Weillovi

Dalšími, ze čtyř významných podnikatelů ve Strakonících byli bratři Moyses a Wolf Weillovi. Nedlouho po Wolfu Fürthovi bylo uděleno živnostenské oprávnění i jim. Obdrželi jej v prosinci, roku 1812 a stejně jako Fürth započali s výrobou v Bezděkově.³²

Z důvodu minimálního množství pramenů k této firmě vyvstává mnoho otázek o podobě jejich firmy, podobně tomu bylo také u firmy Wolf Fürth & Co. Chybí živnostenské oprávnění, informace o základním kapitálu, předmětu výroby či počtu zaměstnanců. Nevíme ani, zda vlastnili malou továrnu, nebo se jednalo faktorský systém zadávání práce. Také literatura poskytuje minimum informací k bratrům Weillům.³³ Jediné, co tedy zajisté víme je, že po dobu následujících sedmdesáti let patřili mezi přední výrobce fezů ve městě. Ale když několik výrobců nechalo protokolovat svou firmu v šedesátých letech devatenáctého století, mezi nimiž jsou výrobci větší (Wolf Fürth, Ignác Stein, Mathias Zucker) i menší jako například Leopold Gutfreund, bratři Weillové mezi nimi nejsou.³⁴

Krizové momenty vývoje firem v padesátých až sedmdesátých letech, vyvolané především válkami s Osmanskou říší, se zřejmě nijak významně nedotkly výroby ve firmě bratrů Weillů. Nevíme o žádné stávce. Ze zpráv v periodikách se ovšem můžeme dočíst, že došlo ke snížení pracovní doby a tedy i platovým podmínkám zaměstnanců všech strakonických fezáren, tedy i firmy bratří Weillů.

K zániku firmy došlo na začátku 80. let 19. století. Krize, způsobená eskalujícími konkurenčními boji přinutila bratry Weillovi k prodeji firmy. Roku 1883 ji prodali Leopoldu

---

²⁹ MYŠKA, M. a kol., c.d., s. 123.

³⁰ SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Jednání o sloučení fezáren 1889-1896, Sign. B 9 I/5.

³¹ Viz kapitola „Akcionování rodinných podniků“.

³² KOPECKÝ, V., c.d., s. 12.

³³ CVRČEK, J. Z., c. d.; KOPECKÝ, V., c. d.; STEJSKAL, A., STEJSKALOVÁ, H., c. d.

³⁴ *Allgemeines Adress- und Handels- Handbuch der Hauptstadt Prag sammt Vorstädten verbunden mit einem vollständigen nach Strassen und Hausnummern verfassten Wohnungs-Anzeiger ... und des Grossgrund- und landtäglich eingetragenen Realitätenbesitzes des ganzen Landes auf Grund authentischer Quellen*, Praha 1871, s. 142.

Gutfreundovi, z důvodu „tísňivých poměrů“.³⁵Zůstává tak otázka, jakým způsobem byla vedena firma, že přes vynikající začátky a průběh výroby do sedmdesátých let nedokázali pokračovat s výrobou nadále a podlehli tlaku konkurence.

4.3.3. Ignác Stein & Comp.

Firma Ignáce Steina započala svou výrobu později než Fürth a bratři Weillové, v roce 1832. Stein s výrobou fezů vstoupil na trh v nejlepších letech. A jako jednomu z mála se podařilo vlastní výrobu udržet až do roku 1899. Za období téměř sedmdesáti let firmy narážíme na nedostatek pramenů. Fond Ignác Stein & Comp.³⁶, uložený v současné době v SOA Třeboň na pobočce v Českých Budějovicích, je útržkovitý. Zachovalo se jen několik málo spisů stavebního charakteru. Zdrojem informací je literatura, v níž se často neuvádějí další odkazy.³⁷

Jméno Stein, jako živnostník, se objevilo na Strakonicku již ke konci osmnáctého století.³⁸ V roce 1791 požádal Ignác Stein zdejší velkopřevorství o koupi pozemku mimo židovskou obec Bezděkov.³⁹ Pozemek se nacházel v těsném sousedství strakonického zámku, kde dodnes stojí několik Steinových budov - továrny a tzv. „Palác“. Postavené v 19. století jeho vnukem.

Syn, Izrael Stein, narozený 21. srpna 1796⁴⁰, se vyučil punčochářem a v roce 1832 založil vlastní firmu. V porovnání s konkurenty Fürthem a bratry Weilly však vyráběl v malém měřítku⁴¹, zřejmě ve stávkářské dílně. Nelze tak jeho firmu považovat za velkovýrobu. O tom, že Izrael Stein vyráběl jako mistr punčochář sám, případně s minimálním počtem zaměstnanců - tovaryšů, lze vycházet na základě stížnosti proti Mojžíšovi Lazaru Fürthovi, podepsané stávkářskými mistry, včetně Izraela Steina 1. března 1844.⁴²

Postupným navyšováním výroby v polovině 19. století a potažmo navýšením počtu dělníků začala jeho „dílňa“ ztrácet na původním významu. Od roku 1853, kdy zaměstnával

---

³⁵KOPECKÝ, V., c.d., s. 17.

³⁶SOA Třeboň, *Ignác Stein - továrna na fezy, Strakonice, 1851-1858*.

³⁷Jmenujme například: CVRČEK, J. Z., c.d.; STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A., c.d.

³⁸FEZ - informační zpravodaj. Klub sběratelů fezovek, Strakonice, č. 15, s. 110.

³⁹Tamtéž.

⁴⁰NA Praha, *Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích, Strakonice*, N 1788-1839, inv. č. 1934, č. EJ 1934.

⁴¹*J. Stein & CO., Fez-Fabriken Strakonitz und Mutenic (Böhmen)*, in: *Gross-Industrie Österreichs : Festgabe zum glorreichen sechzigjährigen Regierungs-Jubiläum seiner Majestät des Kaisers Franz Josef I.*, roč. 4., Vídeň 1898, s. 396.

⁴²FEZ - informační zpravodaj. Klub sběratelů fezovek. Strakonice, č. 15, s. 111.

přibližně 260 dělníků,⁴³ je možné jeho výrobní objekt považovat již za továrnu. Další zprávy k rozšíření výroby v této době, například investice do budov či strojů, chybí.

Ještě tentýž rok, 6. října, zakladatel firmy zemřel. Vedení ve firmě přebrala jeho manželka Anna.⁴⁴ Kdy přesně se vedení ujal syn Ignác, není přesně známo. Ale když se firma stala 15. srpna 1863 veřejnou společností (öffentliche Gesellschaft) a 5. září téhož roku byla protokolována, byly uváděny dvě osoby jako vlastníci práv společnosti. Ignác Stein a Leopold Stein.⁴⁵

Druhá polovina 19. století, především poslední dvě jeho dekády byly stejně jako pro jiné strakonické podnikatele obtížnější. Neustále omílaná konkurence mezi podnikateli a odbytová krize, způsobená válečnými spory Osmanské říše s Ruskem narušovaly strakonické podnikání s fezy. Přesto na počátku 80. let firma investovala do rozšíření výroby. V roce 1880 otevřela firma továrnu v Mutěnicích⁴⁶, obci ležící přibližně tři kilometry jižně od Strakonice. Pobočný závod neměl dlouhého trvání. Ještě před rokem 1900 byl uzavřen a výroba stažena zpět do Strakonice.⁴⁷ Mutěnická továrna ale nebyla s velkou pravděpodobností prodána. V roce 1901 v něm ASTF obnovila výrobu houní a vlněných pokrývek.⁴⁸

V devadesátých letech firma disponovala třemi parními stroji a dvěma vodními koly. Celkový výkon strojů byl 160 koňských sil. Výrobu obstarávalo přibližně 300 zaměstnanců. Počet vyrobených fezů za rok překračoval hodnotu 100 000 tuctů fezů.⁴⁹ V porovnání výroby s jinými se jedná o množství vyrobených fezů za rok, které dokázala vyrobit firma Wolfa Fürtha v 70. letech.⁵⁰ V neposlední řadě se firma pokusila v roce 1896 rozšířit nabídku vyráběného zboží. Podle sekundární literatury se jednalo o výrobu prádla. Krátce poté se objevila myšlenka, že by ještě firma rozšířila nabídku o výrobu hedvábí.⁵¹ Chybí však jakákoliv zmínka, zda k tomu v posledních třech letech fungování firmy došlo.

---

⁴³J. Stein & Comp., in: *FEZ - informační zpravodaj. Klub sběratelů fezovek*. Strakonice, č. 15, s. 112.

⁴⁴Tamtéž.

⁴⁵*Allgemeines Adress- und Handels- Handbuch der Hauptstadt Prag sammt Vorstädten verbunden mit einem vollständigen nach Strassen und Hausnummern verfassten Wohnungs-Anzeiger ... und des Grossgrund- und landtäflich eingetragenen Realitätenbesitzes des ganzen Landes auf Grund authentischer Quellen*, Praha 1871, s. 142.

⁴⁶SOA Třeboň, *Ignác Stein - továrna na fezy, Strakonice, 1851-1898*, Původce fondu, Fond III/12.

⁴⁷CVRČEK, J. Z., c.d., s. 287-288.

⁴⁸*Compass. Finanzielles Jahrbuch 1903*, Vídeň 1903, s. 1567.

⁴⁹*J. Stein & CO., Fez-Fabriken Strakonitz und Mutenic (Böhmen)*, IN: *Gross-Industrie Österreichs : Festgabe zum glorreichen sechzigjährigen Regierungs-Jubiläum seiner Majestät des Kaisers Franz Josef I.*, roč. 4., Vídeň 1898, s. 396.

⁵⁰SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Historie firmy Fürth 1825-73, Sign. B/I/16-I/12.

⁵¹KOPECKÝ, V., c.d., s. 19.

Konkurenčními boji se v 80. letech 19. století výrobci především trátili. Výjimkou je situace, k níž došlo ve firmě Ignáce Steina. Navzdory úsporným opatřením mnoha podnikatelů, zakoupila tato firma v roce 1888 továrnu zkrachovalého Leopolda Gutfreunda.⁵²

Poslední desetiletí soukromé výroby bylo již plné vyjednávání sloučení s konkurenty a hledání cesty z krize, vedoucí až ke konci soukromého podnikání Ignáce Steina. Firma ukončila samostatnou činnost na konci června 1899 a ke dni 1. července, se společně s ostatními výrobci fezů stala součástí Akciové společnosti rakouských továren na fezy. Hodnota Steinovy továrny byla vyčíslena bankou Credit-Anstalt na 800 000 korun.

4.3.4. Mathias Zucker & Comp.

Když se průběhu 30. a 40. let se ukazovala výroba fezů jako stále lukrativnější obor podnikání, přibývalo zájemců, kteří se snažili uzmout vlastního podílu z prosperující výroby tohoto zboží. A tak se v roce 1851 mezi strakonickými podnikateli objevil nový, v reakci na konjunkturální období fezárenské výroby v předchozích letech. Mathias Zucker, pozdější důležitý hráč na poli fezárenské výroby. Fond tohoto podnikatele je prakticky nedochovaný. Jediné, co zbylo, je pouze hlavní kniha firmy pro léta 1886-1888.⁵³

Mathias Zucker zprvu pracoval jako podomný prodejce látek, šátků, plátna, zástěr, košil a jiného textilního zboží. Tato zpráva je ale převzata od pamětníků, a proto není možné zcela doložit jeho aktivity před založením firmy.⁵⁴

Vlastní podnikání ve výrobě fezů zahájil roku 1851 založením firmy Mathias Zucker & Comp. ve Strakonících. Výrobu zpočátku soustřeďoval do budov o čísle popisném 4 a 5 na dnešním Velkém náměstí. V jeho továrnách vyráběli na dřevěných stávcích zaměstnaní cechovní mistři. Tento způsob práce přetrvával až do roku 1890.⁵⁵

Další zprávy k firmě Mathiase Zuckera jsou z 60. let 19. století., kdy stejně jako firmy jiných strakonických podnikatelů byla i ta Zuckerova přeměněna na veřejnou společnost (*öffentliche Gesellschaft*). Stalo se tak k datu 15. ledna 1865 a přesně měsíc poté byla firma zapsána do obchodního rejstříku. Práva ke společnosti jsou vložena do rukou Mathiase a Ignáce Zuckerových.⁵⁶

---

⁵² CVRČEK, J. Z., c.d., s. 291.

⁵³ SOA Třeboň, *Matyáš Zucker a spol. - továrna na fezy, Strakonice 1886-1888*, Inventární seznam. Původce fondu, s. 1.

⁵⁴ KOPECKÝ, V., c.d., s. 14.

⁵⁵ Tamtéž, s. 18.

⁵⁶ *Allgemeines Adress- und Handels- Handbuch der Hauptstadt Prag sammt Vorstädten verbunden mit einem vollständigen nach Strassen und Hausnummern verfassten Wohnungs-Anzeiger ... und des Grossgrund- und landtäglich eingetragenen Realitätenbesitzes des ganzen Landes auf Grund authentischer Quellen*, Praha 1871, s. 142.

Úspěšný rozvoj firmy vedl Zuckera k přestěhování výroby do nových prostor. Na konci sedmdesátých let 19. století skoupil část pozemků na „Ostrově”,⁵⁷ kde postavil novou továrnu s barevnou, valchovnou a přádelnou. Jedná se území mezi dnešním Velkým náměstím a Palackého náměstím, v té době skutečně obehnané řekou Otavou ze všech stran. V roce 1885 postavil na těchto pozemcích novou dvoupatrovou budovu.⁵⁸ Tovární objekty se dochovaly dodnes a v období činnosti akciové společnosti se v těchto budovách koncentrovala výroba fezů, baretů a čepic.⁵⁹

Poslední dekáda devatenáctého století přinesla firmě mnoho změn. Jednalo se především o investice do modernizace výroby. V roce 1890 ukončil Zucker zadávání práce stávkářským mistrům a najal si pro práci obyčejné dělníky jako jiní výrobci.⁶⁰ O rok později snížil pracovní dobu ze 72 hodin týdně na 62.⁶¹ Nedlouho poté továrnu elektrifikoval, a to konkrétně roku 1893.⁶² Když se v polovině devadesátých let snížila poptávka po fezech a konkurenční boj dosáhl svého vrcholu, byli majitelé firem nuceni najít zdroj příjmů z výroby jiných druhů zboží. Firma Mathiase Zuckera rozšířila v roce 1896 nabídku vyráběného zboží o pokrývky, koberce a vlněné látky.⁶³

Jelikož Mathias Zucker patřil po celou dobu výroby mezi přední výrobce fezů nejen v českých zemích, ale i v celém Rakousko-Uhersku, začal s ostatními vyjednávat o spojení výrobců do jednoho podniku. Firma tak v červnu 1899 ukončila samostatnou činnost a stala se členem Akciové společnosti rakouských továren na fezy. Firma Mathias Zucker & Comp. byla zakoupena vídeňskou Credit-Anstalt v hodnotě 740 000 korun. Členem valné hromady se stal Mathiasův syn Josef.⁶⁴

4.3.5. Anton Volpini de Maestri & Söhne, Niklasdorf

Poměrně velkou továrnou na fezy, sídlící mimo Strakonice, byla Anton Volpini & Söhne. Prameny ke společnosti jsou stejně skromné jako u podnikatele Zuckera. Fond

---

⁵⁷ Příspěvky k uvedenému vývoji firmy zpracoval Václav Kopecký. Citované příspěvky nikdy nebyly publikovány, a proto není možné uvést zdroj v plném znění. Autorův text postrádá odkazy k pramenům. Ačkoliv se jedná o informace, které bylo možné z velké části pramenně podložit, je přesto zapotřebí k textům přistupovat opatrně.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1945 (1952)*, Inspekční záznamy továren 1899-1945 - a.s. továren na fezy, doposud neinventarizováno.

⁶⁰ SOA Třeboň, *Matyáš Zucker a spol. - továrna na fezy, Strakonice 1886-1888*, Inventární seznam. Původce fondu, s. 2.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² CVRČEK, J. Z., c.d., s. 301.

⁶³ KOPECKÝ, V., c.d., s. 19.

⁶⁴ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1901*, Vídeň 1901, roč. 34, s. 807-808.

obsahuje především technickou dokumentaci. Pro sledovaný hospodářský vývoj firmy je těžko použitelný.⁶⁵ Ze sekundárních pramenů víme o vývoji společnosti také jen málo.

Společnost Anton Volpini & Söhne založil Anton Volpini v roce 1812 ve Vídni.⁶⁶ Jedná se již o třetího silného výrobce fezů devatenáctého století, který založil firmu ve shodném roce jako Fürth a bratři Weillové. V roce 1852 rozšířil firmu o pobočku na mykanou přízi v obci Gloggnitz, ležící jižně od Vídně.⁶⁷

V roce 1859 zakladatel firmy zemřel a vedení se ujali jeho synové Anton a Ignác. O dva roky stál ve vedení jen Anton, neboť jeho bratr Ignác zemřel.⁶⁸

Poněvadž bylo k výrobě zapotřebí uhlí pro pohon parních strojů, přesunula se část výroby do obce Mikulovice na Opavsku, kde bylo uhlí dostatek. Nemalou roli na vytvoření nové pobočky právě zde sehrálo i velké množství levné pracovní síly.⁶⁹ V mikulovické továrně byla zavedena výroba fezů té nejjemnější kvality. Objem výroby dosahoval až milionu kusů fezů ročně.⁷⁰

Osud firmy byl totožný jako všech ostatních. Samostatnou činnost ukončila k 30. červnu 1899 a od 1. července téhož roku se stala součástí Akciové společnosti rakouských továren na fezy. Majitelem firmy byl v jejích posledních letech samostatného působení Carl Volpini de Maestri. V průběhu sledovaného období vývoje Akciové společnosti továren na fezy byli jedním z ředitelů a členů správní rady.⁷¹

Mikulovická pobočka si podržela výrobu do roku 1919, než bylo rozhodnuto o jejím zrušení. Stroje se převezly do Strakonic a budovu darovala akciová společnost obci. Avšak pod podmínkou, že zdejší výroba fezů již nikdy nebude pokračovat.⁷²

4.3.6. Ostatní výrobci

Vedle největších, výše uvedených výrobců působilo ve fezárenském průmyslu mnoho dalších. Několik z nich se stalo v roce 1899 součástí Akciové společnosti, jiní, slabší, v průběhu devatenáctého století postupně vlastní výrobu ukončili v důsledku konkurenčních bojů, kterým nedokázali čelit.

---

⁶⁵ Zemský archiv v Opavě, *Volpini Antonín a synové, továrna na fezy, Mikulovice, 1774-1899*.

⁶⁶ FEZ - Klub sběratelů fezovek, č. 18, s. 161.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ KOPECKÝ, V., c.d., s. 23.

⁷¹ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1901*, Vídeň 1901, roč. 34, s. 807-808.

⁷² Zemský archiv v Opavě, *Volpini Antonín a synové, továrna na fezy, Mikulovice, 1774-1899*, Původ fondu.

Vůbec první firmou v habsburské monarchii byla brněnská továrna Johanna Bartholomäa Seittera v Brně. Tato firma ale neměla dlouhého trvání.⁷³

Ve Slezsku, se výrobou fezů, vedle Antona Volpiniho, zabývala *Russo & Raschka*, respektive *Russo & Finzi* v Příboru. Již dříve zde fungovala firma Johann Russo JUN., vyrábějící sukna a jiné vlněné výrobky.⁷⁴ V roce 1863 byla firma rozšířena o výrobu fezů. Raschka si pro výrobu tohoto zboží vybral jako společníka Menachema Abramea Russoa. Tato dvojice měla skvělé předpoklady pro výrobu. Raschka byl technický odborník, zatímco Russo byl zkušený a bohatý obchodník z Vídně. Navíc pro vlastní výrobu najímali zkušené dělníky ze Strakonic, které velice dobře platili.⁷⁵

Úspěšnou výrobu přerušil požár továrny 6. prosince 1865. Během krátké doby však byla postavena továrna nová a výroba tak mohla pokračovat. V roce 1868 zemřel Johann Raschka. Russo si tři roky poté do vedení firmy přivedl svého zetě Finziho. Od toho roku nesla firma název *Russo & Finzi*.⁷⁶

Celá výroba byla v roce 1880 přesunuta z Příboru do Opavy. Původní továrnu prodali majitelé Ignáci Flussovi.⁷⁷ Opavská továrna zanikla v roce 1899 při akcionování rodinných podniků. Od firmy Russo & Finzi byly zakoupeny vídeňskou bankou Credit-Anstalt pouze stroje a technologie, společně se stroji dalších menších firem. Celková cena za stroje firem činila 150 000 korun.⁷⁸

Dalším moravským výrobcem byl Adolf Münch. Ještě před rokem 1860, kdy svou továrnu rozšířil o výrobu fezů, vyráběl sukno. Firma sídlila v Hodicích na Moravě. Byla menšího rozsahu, než výše jmenované. V roce 1885 zaměstnávala 39 mužů a 35 žen. Při takovémto množství zaměstnanců produkovala firma 290 000 kusů fezů ročně.⁷⁹ Firma zanikla, stejně jako Russo & Finzi, v roce 1899 za totožných podmínek.⁸⁰

Vrátíme-li se na území Čech, narazíme ještě na několik dalších poměrně významných továren na fezy. V Husinci na Prachaticku byla v roce 1865 zřízena továrna na fezy vídeňským podnikatelem *Ignácem Bondym*.⁸¹ Továrna vznikla úpravou tamního bývalého mlýna č.p. 111. Vyrábělo se zde vlněné zboží, turecké čapky, kazajky, sukne a punčochy. To

---

⁷³ Viz kapitola „*Transfer výroby fezů do Evropy*“.

⁷⁴ FEZ - Klub sběratelů fezovek, č. 18, s. 157.

⁷⁵ KOPECKÝ, V., c.d., s. 22.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1901*, Vídeň 1901, roč. 34, s. 807.

⁷⁹ KOPECKÝ, V., c.d., s. 22-23.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž, s. 21; *Pamětní kniha města Husince (1665) 1686-1935*, dostupná na: <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?menu=3&lang=cs&doctree=1kiohub&id=766>.

vše na 14 stávcích.⁸² První rok provozu zaměstnával Bondy 35 zaměstnanců. Počet se ale v průběhu let navyšoval a těsně před rokem 1880, kdy byla továrna vybavena novými stroji, dosahoval počet zaměstnaných dělníků přibližně 200.

V roce 1895 Bondy zemřel a jeho továrnu prodala vdova Heřmanu Stránskému z Písku.⁸³ Továrna zanikla v roce 1899 při akcionování fezárenských podniků. Bondyho, respektive Stránského podnik byl zakoupen vídeňskou bankou Credit-Anstalt. Hodnota firmy byla 240 000 korun.⁸⁴

Když se ohlédneme zpět ke strakonickým podnikatelům, působil mezi zdejšími většími výrobci krátce *Leopold Gutfreund*. Jedná se o nechvalně známého podnikatele nejen ve Strakonici, ale také v nedalekém Písku. Jeho firmu můžeme najít v příručce *Allgemeines Adress- und Handels- Handbuch der Hauptstadt Prag sammt Vorstädten*,⁸⁵ kde je uvedeno, že svou firmu nechal zapsat do obchodního rejstříku 30. října 1868.⁸⁶ Není však přímo jasné, zda tou dobou už vyráběl fezy, neboť v popisu činnosti ve výše uvedené příručce je pouze „Kappen“, tedy čapky. Zatímco u ostatních známých výrobců fezů je již přímo napsáno „Fabrikation von Orientalischen Kappen“. Po roce 1883, kdy odkoupil továrnu zkrachovalých bratrů Weillů, se již uvádí, že se výrobou fezů zabýval.⁸⁷

Gutfreundova výroba fezů neměla dlouhého trvání. Důvodem ukončení živnosti byl špatný přístup k podnikání. Na žádosti mnoha Gutfreundových věřitelů vznesených ke krajskému soudu v Písku, byla na podnik uvalena konkurzní podstata.⁸⁸ Během několika málo dní na začátku dubna 1888 odkoupil Gutfreundovu továrnu podnikatel Stein za 80 000 zlatých. Důvodem rychlé koupě bylo řešení krize, do které konkurz firmy dostal vlastní zaměstnanci. Těch bylo podle strakonického periodika *Hlasy ze Šumavy* čtyři sta. Nebylo ale možné všechny zaměstnat nazpět. Dělníkům byla vyplacena čtrnáctidenní mzda a zaměstnanci žijící mimo Strakonice byli posláni do svých domovských obcí. Místní byli v rámci možností zaměstnáni u jiných výrobců ve městě.⁸⁹

Vedle velkých, výše uvedených podnikatelů, působil mnoho menších. Zpravidla to byli mistři punčocháři. Ti převažovali početně, zatímco velcí konkurenti, jako byl Fürth, Stein, Zucker či Volpini převažovali objemem výroby.

---

⁸²Tamtéž.

⁸³KOPECKÝ, V., c.d., s. 21.

⁸⁴*Compass. Finanzielles Jahrbuch 1901*, Vídeň 1901, roč. 34, s. 807.

⁸⁵*Allgemeines Adress- und Handels- Handbuch der Hauptstadt Prag sammt Vorstädten verbunden mit einem vollständigen nach Strassen und Hausnummern verfassten Wohnungs-Anzeiger ... und des Grossgrund- und landtäflich eingetragenen Realitätenbesitzes des ganzen Landes auf Grund authentischer Quellen*, Praha 1871

⁸⁶Tamtéž, s. 142.

⁸⁷KOPECKÝ, V., c.d., s. 17.

⁸⁸Stráž na Šumavě, 1. dubna 1888, č. 7.

⁸⁹Stráž na Šumavě, 10. dubna 1888, č. 7.

Jestliže se ještě vrátíme k výrobcům fezů ve Strakonících, byl zde jistý mistr Petráš v roce 1805 a Jan Fialka v roce 1807.⁹⁰ Dalšími mistry punčocháři vyrábějícími fezy byly v průběhu devatenáctého století na Strakonicku ještě Votruba, Rádl, Fialka, Laucký či Lohr.⁹¹ Za zmínku stojí, že v průběhu 60. let 19. století, kdy se firmy velkých podnikatelů měnily na veřejné společnosti (*öffentliche Gesselschaft*) a následně byly protokolovány, se mezi nimi objevila jediná firma nežidovského podnikatele, Adalberta Fialky.⁹² Všichni tito strakoničtí mistři punčocháři tlak konkurence nevydrželi a postupem času výrobní činnost ukončili.

Další firmy vyráběly fezy již mimo hranice českých zemí. Jmenujme například firmu *Giuseppe Bossiho* v Sankt Veit či *Theodora Gülchera* a jeho syna, vyrábějící fezy v obci Unterwaltersdorfu nedaleko Vídně.⁹³

Všichni výše uvedení podnikatelé vyráběli bezesporu v menším objemu oproti největším firmám zmíněných v samostatných kapitolách výše. V jakém objemu nevíme, neboť toho k nim víme velmi málo. Vystává otázka, jakých mechanismů využívali k prosazení se na trhu v době prosperity mezi svými rivaly. Téma utváření podnikatelských elit na poli fezárenské výroby na Strakonicku zůstává otevřená pro další bádání. Literatura v tomto ohledu poskytuje minimální množství informací.

---

⁹⁰ CVRČEK, J. Z., c.d., s. 239.

⁹¹ CVRČEK, J. Z., c.d., s. 239.

⁹² *Allgemeines Adress- und Handels- Handbuch der Hauptstadt Prag sammt Vorstädten verbunden mit einem vollständigen nach Strassen und Hausnummern verfassten Wohnungs-Anzeiger ... und des Grossgrund- und landtäglich eingetragenen Realitätenbesitzes des ganzen Landes auf Grund authentischer Quellen*, Praha 1871, s. 142.

⁹³ KOPECKÝ, V., c.d., s. 23.

5. Vznik Akciové společnosti rakouských továren na fezy

5.1. Akcionování rodinných podniků a zakladatelé

Po mnohaletém jednání se v březnu roku 1899 devět firem vyrábějících fezy v Rakousko-Uhersku definitivně shodlo na řešení vzájemných letitých sporů.¹ Výsledkem jednání bylo spojení do jednoho podniku - akciové společnosti. Celé jednání o sloučení byl zdoluhavý proces započatý již v roce 1889.²

Hlavním důvodem k řešení situace bylo ukončení konkurenčních bojů. O nich nás zpravuje hlavně sekundární literatura.³ Její starší vydání z doby komunismu především sledovala snižování nákladů na výrobu. Snižování výrobních nákladů bylo prováděno za účelem maximalizace zisku. Odvrácenou tvář této strategie bylo snížení zaměstnaneckých mezd, jež v konečném důsledku vyvolávalo nepokoje mezi dělníky.

Druhou formou konkurenčních bojů byla tzv. průmyslová špionáž. Konkurenti za pomoci podplacených zaměstnanců z železniční stanice ve Strakonících, respektive z jejího překladiště zjišťovali kvalitu vlny, užívané k výrobě fezů a jejich odběratele. Celou situaci mezi podnikateli z 90. let 19. století nazval regionální badatel Jan Zdeněk Cvrček „zákonem džungle“.⁴

Není pochyb, že výše uvedené a nejčastěji užívané důvody ke sloučení výroby byly těmi nejpodstatnějšími. Vedle nich se z hlediska podnikatelských strategií vyskytly další problémy, které vyzdvihovali samotní podnikatelé. Především se jednalo o nadbytečné komplikace při řízení vlastních firem, a proto zjednodušení řízení bylo jedním z jejich základních cílů.⁵ Dále se zde byla snaha upevnit svou pozici v oblasti konkurenceschopnosti vůči jiným zemím, jako byly například Francie či Itálie.⁶ V neposlední řadě bylo snahou všech podnikatelů zpětné navýšení cen výrobků.⁷

Jednání probíhalo ve dvou rovinách. Zaprvé to bylo jednání mezi firmami samotnými. Druhou rovinou bylo jednání mezi firmami a vídeňskou bankou Credit-Anstalt.

---

¹ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1899-1900, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

² SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Jednání o sloučení fezáren 1889-96, Sign. B/I/9-I/5.

³ CVRČEK, J. Z., c.d.; KOPECKÝ, V., c.d.; STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A., c.d.

⁴ CVRČEK, J. Z., c.d., Strakonice 1989, s. 291.

⁵ SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Jednání o sloučení fezáren 1889-96, Sign. B/I/9-I/5.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

Shrnující dopis k celému jednání o sloučení obsahoval vedle problémů podnikatelů i soupis všech firem, zapojených do fúze v jeden ucelený podnik. Čtyři z nich vyráběly ve Strakonících. Byly jimi firmy Wolf Fürth & Co., I. Stein Senior a J. Stein & Comp. a v neposlední řadě firma Mathias Zucker & Co.⁸ Tyto firmy byly výrobně nejvýkonnějšími. Majitelé se v průběhu jednání vyjadřovali, že k utvoření jedné silné společnosti by tyto čtyři firmy bohatě stačily. Ukazatelem míry strakonické výroby je prohlášení, že se ve Strakonících vyrábělo více jak 10 000 tuctů fezů týdně. V ročním součtu pak počet dosahoval výše až půl milionu tuctu fezů v hodnotě přibližně dvou milionů rakouských zlatých.⁹

Další čtyři firmy ze seznamu byly A. Volpini & Sohn z Vídně, jejichž továrna na fezy byla ve slezských Mikulovicích. Poslední tři firmy byly těmi menšími. Russo & Finzi z Opavy, Adolf Munch z Třeště u Jihlavy a Theodor Gülcher & Sohn z rakouského Unter-Waltersdofu.¹⁰

V polovině roku 1893 zaslala vídeňská banka Credit-Anstalt v zastoupení Julia Bluma požadavky k informacím o firmách, potřebným k analýze stavu jednotlivých podniků.¹¹ Dopis je možné chápat jako předběžný souhlas k aktu z 11. března 1899, kdy několik firem banka skutečně odkoupila.

K definitivnímu rozhodnutí došlo, jak již bylo řečeno, 11. března 1899. Zástupci firem se shodli o spojení a utvoření akciové společnosti. Současně s tím jednotlivé podniky odkoupila banka. Které firmy a za jakou částku byly odkoupeny, ukazuje následující tabulka.¹²

---

⁸ SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Jednání o sloučení fezáren 1889-96, Sign. B/I/9-I/5.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tabulka firem je vytvořena na základě soupisu odkoupených firem v ročence *Compass*.; *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1900*, roč. 33, Vídeň 1900, s. 819-820.

Tabulka č. 1: Seznam rodinných podniků odkoupených v roce 1899 bankou Credit-Anstalt

Tabulka odkoupených podniků bankou Credit-Anstalt	
<i>Název firmy</i>	<i>Cena (K)</i>
Wolf Fürth & Co., Strakonice	1 080 000
A. Volpini a Synové, Mikulovice	1 080 000
J. Stein & Co., Nové Strakonice	800 000
Ignac Stein, Strakonice	740 000
Mathias Zucker & Co., Strakonice	740 000
J. Klein a Synové, Písek	450 000
Ignac Bondy (H&E Stránský), Husinec	240 000
Ruso & Finzi, Opava (dříve Příbor)	*
Theodor Gülcher a Synové, Unter-Waltersdorf (Rakousko)	*

Pramen: KOPECKÝ, V., Kus staré historie, in: *150 textilní výroby Fezko Strakonice*, 1962, s. 24.

* U firem Ruso & Finzi a Theodor Gülcher a Synové chybí částka, za kterou byly podniky odkoupeny. Firmy totiž nebyly zakoupené celé, nýbrž banka odkoupila pouze stroje a výrobní technologie v souhrnné částce 150 000 korun.

Při komparaci seznamu firem, sepsaných pro vídeňskou banku se seznamem skutečně odkoupených firem se objevují dvě nejasnosti. První z nich je firma Adolf Munch v Třešti, která již nefiguruje mezi odkoupenými firmami, ani mezi těmi, od nichž bylo odkoupeno strojové vybavení a výrobní technologie. V literatuře je možné najít zmínku, že k odkoupení technologií a strojů došlo.¹³

Druhá nejasnost je u písecké firmy J. Klein a Synové. Během vyjednávání se jeho jméno mezi zájemci o spojení neobjevilo.¹⁴ Teprve na konci vyjednávání se přistoupilo i k odkupu firmy.¹⁵ Z odkoupených firem vznikla k 1. červenci 1899 Akciová společnost rakouských továren na fezy.¹⁶

Již od prvního roku svého fungování se prokázalo, že spojení do jednoho podniku bylo dobré rozhodnutí. Firma mohla opět navýšit ceny vyráběného zboží, přičemž se snížily výrobní náklady. Zjednodušila se modernizace výroby a také zjednodušila správa firmy.¹⁷

¹³ STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A., c.d., s. 25.

¹⁴ SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Jednání o sloučení fezáren 1889-96, Sign. B/I/9-I/5.

¹⁵ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1900*, roč. 33, Vídeň 1900, s. 819-820.

¹⁶ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1899-1900, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

¹⁷ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1902-1903, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

5.2. Právní rámec

Stanovy Akciové společnosti rakouských továren na fezy jsou datovány dnem 29. června 1899,¹ dva dny před zahájením provozu nově vzniklé akciové společnosti.² Během sledovaného období došlo dvakrát k jejich změně. Ačkoliv originální stanovy nemáme k dispozici, výtah z nich nalezneme v ročence *Compass: Finanzielles Jahrbuch*, jež obsahovala od roku 1905 část jejich znění.

Akciová společnost vznikla ke dni 1. července 1899. Oficiální název zněl:
německy: *Aktiengesellschaft der Österreichischen Fezfabriken*
česky: *Akciová společnost rakouských továren na fezy*
francouzsky: *Société anonyme de Fabriques Austrichiennes de bonnets turcs*³

Společnost sídlila na adrese Vídeň, Friedrichstraße 6.⁴ V roce 1908 se sídlo změnilo v rámci města na adresu Getreidemarkt 1.⁵ Po nostrifikaci firmy v roce 1920 bylo sídlo přeneseno do Strakonice, kde byla situována většina továren akciové společnosti. Od té doby byla společnost zapsána u krajského soudu v Písku.⁶

Základní kapitál tvořil částku 6 400 000 korun, rozdělený do 16 000 kusů akcií v hodnotě 400 korun za kus. V případě rozhodnutí valné hromady bylo možno akciový kapitál navýšit až do hodnoty 12 000 000 korun.⁷

Výše kapitálu v průběhu sledovaného období vzrostla ještě dvakrát. Na zasedání valné hromady dne 26. října 1912 bylo usneseno, že k roku 1916 bude kapitál navýšen na hodnotu 8 000 000 korun.⁸ Částka byla rozdělena do 20 000 kusů akcií opět v nominále 400 korun za kus.⁹

Třetí navýšení akciového kapitálu bylo schváleno valnou hromadou dne 9. ledna 1920. Jeho hodnota činila 12 000 000 korun, a byl rozdělen do 30 000 kusů. Hodnota každé akcie byla totožná jako v předchozích letech, 400 korun za kus.¹⁰

Mandatorní finanční odvody ze zisku firmy byly rozděleny do tří oblastí. Byly jimi dividenda, rezervní fond a tantiémy. Výše dividend byla 4 % ze základního kapitálu. Jejich

¹ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1905*, Vídeň 1904, 2. svazek, roč. 38, s. 728.

² SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1899-1900, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

³ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1901*, Vídeň 1901, roč. 34., s. 807.

⁴ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1905*, Vídeň 1904, 2. svazek, roč. 38, s. 728.

⁵ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1908*, Vídeň 1907, 2. svazek, roč. 40, s. 797.

⁶ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Akciová společnost továren na fezy Strakonice 1921-1939, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1921, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁷ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1905*, Vídeň 1904, 2. svazek, roč. 38, s. 728.

⁸ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1917*, Vídeň 1916, 2. svazek, roč. 49, s. 745.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1921*, 2. svazek, Tschechoslovakei, Jugoslavien, Vídeň 1921, roč. 54, s. 613.

zvláštností bylo, že jejich výplata byla povinná, což nebývá u jiných akciových společností zvykem. Pokud firma vykazovala nižší čistý zisk než byly 4% ze základního kapitálu, doplácela je z rezervního fondu.¹¹ K dividendám mohla ASTF vyplácet ještě takzvanou superdividendu. Její minimální ani maximální výše nebyla pevně stanovena. Odvozovala se od úspěšnosti obchodu firmy za uplynulý rok.¹²

Rezervní fond byl každoročně dotován minimálně 5% z rozdílu čistého zisku a vyplacených dividend. Maximální výše fondu byla stanovena na 33,3% základního kapitálu. Zvláštností rezervního fondu bylo, že vedle již uvedených doplatků dividend byl využíván také k pokrytí úvěru.¹³

Poslední ze tří mandatorních finančních odvodů byly tantiémy. Jejich minimální výše byla 10%. Vypočítávala se ze stejné částky, která byla určena pro rezervní fond.¹⁴ Procentuální výše zůstala po celou dobu stejná. Logicky se ale lišila nominální hodnotou, odvíjenou od rozdílu čistého zisku a dividend.

Procentuelní výše odvodů ze zisku byla minimální.¹⁵ Na základě studia pramenů účetnictví ASTF v průběhu sledovaného období byly totiž odpisy vyšší.¹⁶ Především rezervní fond byl krátce po prvních krizových letech logicky navyšován mnohonásobně vyšší částkou, než tomu bylo před léty krize.

Řádné valné shromáždění se konalo jedenkrát ročně. Nejpozději ovšem v prosinci, v polovině účetního roku firmy. Konat se ovšem mohlo nejdříve čtrnáct dní od jeho vyhlášení. Počet hlasů každého akcionáře byl stanoven počtem jím vlastněných akcií. Deset kusů akcií bylo rovno jednomu hlasu. Maximální počet hlasů přitom nebyl omezen. V případě svolání mimořádné valné hromady bylo nutno oznámit její konání s minimálně osmítýdenním předstihem.¹⁷

Správní rada podle stanov sestávala minimálně ze sedmi a maximálně patnácti členů, přičemž funkční období každého člena rady bylo na tři roky. Po třech letech byli členové odvoláni a na jejich místo zvoleni členové noví.¹⁸ K působení jejích členů bude ještě věnována kapitola níže.

---

¹¹ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1905*, Vídeň 1904, 2. svazek, roč. 38, s. 728.

¹² SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, 1915-1918, 1921-1939, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

¹³ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1905*, Vídeň 1904, 2. svazek, s. 728.

¹⁴ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, 1915-1918, 1921-1939, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1905*, Vídeň 1904, 2. svazek, roč. 38, s. 728.

¹⁸ Tamtéž.

Třetí část statutárních orgánů akciové společnosti tvořili ředitelé. Jednalo se o vedoucí závodů vlastněných ASTF. Zpravidla jimi byli původní majitelé z doby před vznikem ASTF. K právnímu ošetření této kategorie statutárních orgánů ale kvůli chybějícím stanovám informace nemáme a bylo by velice přínosné zjistit více.

Ačkoliv je pramenů k právnímu rámci minimum, je možné důkladnějším studiem tohoto malého množství vytvořit si širší obraz o ASTF. Statutární orgány Akciové společnosti rakouských továren na fezy a pozdější Akciové společnosti továren na fezy sestávala z valné hromady (Generalversammlung), správní rady (Verwaltungsrat), a ředitelů (Directoren).¹⁹ Nemáme ale zmínky dozorčí radě a představenstvu. Nelze ovšem vyloučit, že vlastnická struktura ASTF byla skutečně taková, jak je výše vyjmenováno. Jednalo by se tak o monistický model řízení akciové společnosti, který má pouze jeden správní orgán, takzvanou radu ředitelů neboli správní radu. Tento model je jednodušší než model dualistický, neboť má jednotnou správní strukturu, kde absentuje dozorčí rada a představenstvo.²⁰

Zprávy ze zasedání valné hromady nejsou k dispozici.²¹ Stěží tak můžeme zjistit, jaká témata byla na zasedáních projednávána a jaké bylo jejich řešení. Případně zjistit, jaké konkrétnější důvody vedly valnou hromadu k řešením, jež jsou místy dohledatelná v jiných pramenech a sekundární literatuře.

Po celé sledované období vývoje ASTF ale můžeme detailněji pozorovat působení členů ve správní radě. Podle stanov byl počet členů stanoven, jak bylo nastíněno výše, v rozmezí sedmi až patnácti.²² Limity pro minimální a maximální počet členů zůstaly zachovány i přes veškeré změny stanov ve sledovaném období.²³ Nejvyšší počet členů správní rady dosáhl v letech 1919 až 1923, kdy jich můžeme napočítat dvanáct. Naopak nejméně členů, sedm, bylo v letech 1916, 1917 a 1926. Členství ve správní radě bylo na dobu tří let. Odstoupivší členové mohli být ovšem znovu voleni.²⁴ Z praxe následně vyplývalo, že vyloučení členové byli v následující volbě zvoleni zpět. Ve správní radě tak mnozí z nich zůstali zpravidla až do své smrti. Lepší přehled o délce působení členů ve správní radě ASTF znázorňuje následující tabulka č. 2 (strana 40).

---

¹⁹*Compass. Finanzielles Jahrbuch 1900-1927.*

²⁰BORKOVEC, A., *Akciová společnost a rozptýlené vlastnictví*, Praha 2013, s. 104.

²¹Ačkoliv byly zápisy ze zasedání valné hromady povinné ze zákona, nevíme, kde jsou nyní uloženy, případně, zda li se vůbec dochovaly. Jejich hledání, ať už ve snaze je objevit, či potvrdit, že již neexistují je záležitostí hlubšího bádání. Literatura se o tomto typu pramenů vůbec nezmiňuje a firemní archiv, uložený v SOA v Třeboni a fond Krajského soudu v Písku, uložený tamtéž, těmito prameny nedisponují.

²²*Compass. Finanzielles Jahrbuch 1905*, II. svazek, roč. 38, Vídeň 1904, s. 728.

²³Všechny změny stanov ve sledovaném období jsou uvedeny v kapitole „Právní rámec“.

²⁴SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1906-1907, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

Současně se sledovaným působením členů správní rady je velice zajímavé sledovat také působení ředitelů jednotlivých závodů (strana 41). Nevíme ale, zda jejich působení na pozicích ředitelů byla limitována funkčními obdobími. Pozoruhodné je především sledovat postupné pronikání nových osob, které nepocházely z rodin bývalých podnikatelů z devatenáctého století. ASTF tak postupně ztrácela charakter rodinné společnosti, udržované na pozici ředitelů.

Tabulka č. 2: Působení členů správní rady ASTF v letech 1899 až 1926

	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	
Julius Blum																													
Ludwig Wollheim																													
Adolf Fürth																													
Dr. Hugo Fürth																													
Dr. Filipp Gomperz																													
Max Mauthner																													
Dr. Ignaz Mikosch																													
Ignatz Stein																													
Leopold Stein																													
Carl Volpini de Maestri																													
Dr. Hans Mauthner																													
Emanuel Raumann																													
Fritz Ehrenfest																													
Antonín Tille																													
Dr. Ernst Ziegler																													
Ernst Berka																													
Paul Dutasta																													
Dr. Jan Löwenbach																													
Dr. Ernst Zucker																													
Felix Stein																													

Pramen: Compass. Finanzielles Jahrbuch 1905-1926; SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1; SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1; SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1921-1939, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

Tabulka č. 3: Ředitelé závodů ASTF v letech 1899 až 1926

	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Adolf Fürth																												
Eduard Fürth																												
Carl Volpini de Maestri																												
Josef Zucker																												
Ing. Herbert Zucker																												
Adolf Bong (Gloggnitz)																												
Ing. Otto Saxl																												
Richard Mautner																												
Rudolf Klein																												
Felix Stein																												

Pramen: Compass. Finanzielles Jahrbuch 1899-1926.

5.2.1. Členové správní rady

Se vznikem ASTF se na vedení firmy podílely zcela nové osoby, jež měly bezesporu zásadní vliv na vývoj firmy. Většina z nich totiž nepůsobila pouze ve správní radě ASTF, nýbrž v mnoha dalších správních radách a ředitelstvích jiných firem a bank. Někdy až velmi významných společností v tehdejší Rakousko-Uhersku. Četné podnikatelské aktivity mohly svým způsobem přinášet lepší postavení firmy na poli konkurenceschopnosti a získávání zakázek. Ať už prostřednictvím kontaktů, výhodného financování, případně spolupráce s dalšími firmami, kdy jedna firma vyráběla pro druhou.

Z těch nejvýznamnějších se jednalo především o předsedu správní rady Julia Bluma. Poprvé se Julius Blum v pramenech, spjatých s ASTF, respektive bývalými rodinnými podniky, objevil na počátku 90. let 19. století v průběhu jednání o sloučení rodinných firem.¹ V té době již působil jako člen direktoria vídeňské banky Credit-Anstalt, která v roce 1899 podniky akcionovala. Se vznikem ASTF se stal předsedou její správní rady a na tomto postu setrval až do své smrti v roce 1919.²

Jeho působení v direktoriu Credit-Anstalt mohla ASTF přinést jisté výhody v podobě financování firmy jako například půjček za výhodný úrok.³ Na druhou stranu si touto cestou mohlo vedení banky kontrolovat investované peníze do firmy.

Během členství Julia Bluma ve správní radě ASTF v období let 1899 až 1919 lze napočítat za jeden rok až šestnáct firem z mnoha oblastí průmyslu a rakousko-uherských bank, kde působil jako předseda, místopředseda či ředitel. Jmenujme například ještě jeho členství ve správní radě Škodových závodů v Plzni (1899-1902),⁴ respektive její předsednictví (1903-1916) a poté místopředsednictví do roku 1918.⁵ Členství ve správní radě Škodových závodů mohlo přinést výhody v době militarizace průmyslové výroby v období první světové války, kdy byla militarizována výroba i v ASTF. Škodovy závody byly v té době největším válečným dodavatelem z Čech.⁶

Od roku 1907 nabyt Julius Blum členství ve správní radě nově vzniklé Austro-orientalische Handels - Aktiengesellschaft, kde působil až do své smrti v roce 1919.⁷

---

¹ SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Jednání o sloučení fezáren 1889-96, Sign. B/I/9-I/5.

² *Compass. Finanzielles Jahrbuch* 1905-1919.

³ K úvěrování firmy nejsou prameny k dispozici, respektive nebyly poskytnuty. Viz kapitola „*Prameny, literatura, metody*“. Nevíme zcela přesně zda li tomu tak skutečně bylo, lze ale tuto teorii považovat za plausibilní.

⁴ *Compass. Finanzielles Jahrbuch* 1899-1901/02.

⁵ *Compass. Finanzielles Jahrbuch* 1903-1918.

⁶ JAKUBEC J., JINDRA, J., *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*, Praha 2007, s. 423.

⁷ *Compass. Finanzielles Jahrbuch* 1907-1919.

Nevíme přesně, do jaké míry měla působnost v dalších firmách s podobným podnikatelským či obchodním zájmem vliv na výrobu ASTF. Domnívám se, že významný přínos pro ASTF to zajisté mělo.

Vedle Julia Bluma ve správní radě ASTF působili ještě podnikatelsky významní členové rodiny Gomperzů, jejíž příslušníci již od devatenáctého století patřili mezi přední podnikatele v oblasti textilnictví.⁸ Philipp Gomperz, člen správní rady ASTF od počátku jejího fungování a od roku 1919 i její předseda,⁹ byl synem Maxe Gomperze.

V neposlední řadě mezi podnikatelsky významnou osobnost působící v ASTF řadíme Maxe Mauthnera. A po jeho smrti v roce 1904¹⁰ na jeho místo usedl syn Hans Mauthner, jenž ve správní radě setrval až do roku 1924.¹¹

Třetí složkou vedení ASTF byli ředitelé. Na základě studia pramenů se v počátcích činnosti ASTF jednalo o ředitele jednotlivých poboček akciové společnosti. Byli jimi původní majitelé rodinných podniků (Fürth, Stein, Zucker), respektive potomci jejich zakladatelů. S výjimkou Adolfa Fürtha a Carla Volpiniho de Maestri se nikdo jiný nestal členem správní rady a naopak až do konce života setrvali v řízení svého původního podniku. Z této hierarchicky nižší pozice ale mohli jako akcionáři zasahovat do fungování celé ASTF. Do jaké míry sahal jejich vliv, není patrné. Vše totiž určovalo množství vlastněných akcií, o němž doposud nevíme, kolik jich který ředitel vlastnil.

Od 20. let 20. století se jak mezi členy správní rady, tak mezi řediteli začaly objevovat nové osobnosti. Především na post ředitelů firemních závodů usedli nově lidé, kteří nebyli potomky zakladatelů původních rodinných podniků. Původní podoba přidržení si vlastní rodinné firmy postupně ztrácela na významu. Nevíme přesně, jak byli noví členové seznámeni s fungováním ASTF před tím, než se stali členy správní rady, případně ředitelů jednotlivých závodů.

---

⁸ MYŠKA, M., c.d., s. 133.

⁹ *Compass. Finanzielles Jahrbuch* 1905-1919.

¹⁰ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1904-1905, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1

¹¹ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1921-1939, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1924, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

6. Podnikatelské strategie

6.1. Produkce a zisk firmy

6.1.1. Ekonomický vývoj v letech 1899-1914

Akciová společnost rakouských továren na fezy ve Vídni, respektive pozdější Akciová společnost továren na fezy ve Strakoniciích byla z hlediska ekonomického vývoje ve sledovaném období let 1899 až 1926 atypickou, co se západního trhu a jeho ekonomických cyklů týče. Vázaností především na blízkovýchodní trhy¹ eliminovala rizika ekonomických cyklů přicházejících ze západních zemí. Východní trh, velkou měrou oddělený od západního, měl představovat pro firmu prostor stabilnějšího obchodu. Jak se v průběhu let ukázalo, předválečný výhled, prodchnutý nepokoji nakonec tvořil pro firmu možná ještě větší riziko. Neklidné politické podnebí ve východních odbytích a koloniální politika Francie v Tunisku a Alžírsku měly na firmu negativní dopady, jež se zajisté rovnaly hospodářským krizím trhu západního.

Pramenem ke zkoumání vývoje jsou především výroční zprávy akciové společnosti se zprávami o situaci ve firmě za uplynulý účetní rok, který byl stanoven od července do června.² Zprávy jsou zpravidla stručné a problematiku vývoje pouze nastiňují. I přes svůj skromný charakter jsou neocenitelným pramenem. Bilance ze sledovaného období jsou dochovány útržkovitě. V rozmezí let 1910 až 1915 a 1919 až 1920 se účetní uzávěrky akciové společnosti nedochovaly. Jako jistá náhrada tak může posloužit finanční ročenka *Compass: Finanzielles Jahrbuch*.

Vstup ASTF na trh neproběhl v nejlepším období. Od roku 1898 se v důsledku zvýšené poptávky zvyšovala cena surovin, vedoucí až k následné krizi. Vypukla v roce 1900 z důvodu odbytových potíží na světovém železářském trhu. Do dvou let zasáhla i české země, kde se v průběhu následujících let 1903 až 1904 postupně postihla jednotlivá průmyslová odvětví.³

Východní trh, na který byla produkce ASTF zaměřená, firmě taktéž nepřál. Muslimské země okolo Středozemního moře odebíraly fezy ve velkém nejen z českých zemí, ale také od konkurenční Francie. Tunisko a Alžírsko byly sice v této době francouzskými koloniemi, ale také odbytíštěm zboží ASTF. Francie ovšem v rámci celní politiky v těchto koloniích

¹ Exportní knihy ASTF poskytují informace o odbytích i do jiných, než východních zemí. Například Německo či Velká Británie. Této problematice bude věnován prostor v kapitole „*Vyráběné zboží a export*“.

² SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910.

³ HORSKÁ, P., *Ekonomické cykly v českých zemích v letech 1879-1914*, In: *Hospodářské dějiny = Economic history*, Praha 1978, č. 1, r. 1978, s. 65.

postupně navyšovala celní poplatky za zboží importované z cizích zemí, aby si zde logicky zajistila vlastní obchod. V roce 1898 byla cla na francouzské zboží zrušena úplně, čímž došlo k navýšení podílu francouzského obchodu v koloniích na 60%. A to v rámci exportu i importu.⁴

Navýšením cen dovážených materiálů, potřebných pro výrobu fezů a přiškrcením trhu v Alžírsku a Tunisku se firma ocitla v nejistotě. Navzdory zdražení fezů se ale poptávka zvýšila. Jak vyplývá ze zpráv pro valnou hromadu, ASTF neměla nejlepší start ve svém podnikání, jak původně zamýšlela.⁵ Nakonec po prvním roce hospodaření činil čistý zisk firmy 290 255,71 korun.⁶

Spekulace o špatné situaci, vyvolané v průběhu prvního roku činnosti ASTF vyvrátily zprávy z východního trhu, když v roce 1901 výrobní suroviny oproti předchozímu roku zlevnily.⁷ Současně se v Orientu očekávala velká úroda obilí.⁸ Proč se firma odvolávala na úrodu, není zřejmé. Je možné předpokládat, že díky vyšší úrodě se zlepšila koupěschopnost tamního obyvatelstva. Druhé hledisko, jež s největší pravděpodobností vedlo ke konjunktře, bylo rozšíření nabídky vyráběného zboží o vlněné houně a pokrývky v roce 1901.⁹

ASTF v následujících pěti letech zažívala konjunkturu. Již druhý účetní rok 1900/1901 přinesl vyšší zisk v hodnotě 463 176 korun.¹⁰ Nárůst oproti prvnímu roku byl dokonce o 59,6%. V následujících letech se zisky stále zvyšovaly, ovšem v pomalejším tempu růstu: 1901/1902: 740 986 K (+ 60%), 1902/1903: 750 858 K (+ 1,3%), 1903/1904: 810 928 K (+ 8%), 1904/1905: 880 879K (+ 8,6%).¹¹

V uplynulých pěti letech přálo výrobě počasí v balkánských a orientálních zemích a s ní i nízká cena surovin.¹² Za těchto podmínek bylo možné držet nízkou cenu zboží. Naopak se zhoršilo vnitropolitické podnebí balkánských zemí.

---

⁴ GIRGLE, P., *Tunisko*, Praha 2007, s. 74.

⁵ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1899-1900, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁶ Tamtéž.

⁷ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1901-1902, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1903*, Vídeň 1903, roč. 36, s. 1567.

¹¹ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1901-1902 až 1904-1905, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

¹² Tamtéž.

Především v Makedonii byla situace nejhorší. Již od konce devadesátých let devatenáctého století zde docházelo k útokům radikálních skupin obyvatelstva proti Turkům v touze o vytvoření nezávislého státu, až přerostly na začátku dvacátého století v drobnou domácí válku. Na krátkou dobu se boje sice uklidnily, avšak po měsíci se boje obnovily a zasáhnout již musela turecká armáda, aby celou situaci definitivně uklidnila.¹³ Částečně přiškrcený export fezů do této oblasti představoval pomalejší růst obchodu v letech 1901-1902 až 1902-1903, jak je možné porovnat výše. Uklidnění situace se na obchodu s balkánskými zeměmi projevilo až o rok později.

Redukci finančních ztrát v době balkánských nepokojů zajistilo rozhodnutí o zpracování vlněného odpadu z výroby fezů. Z tohoto odpadu se následně vyráběly vlněné pokrývky.¹⁴ Jak je z pozdějších zpráv patrné, výroba vlněných pokrývek se začala realizovat ve větším objemu¹⁵ a stávala se jakousi „finanční záplatou“ na nejednou sníženou poptávku fezů. Důležitým faktorem je také druh zboží. Fezy jako znak islámu byl limitován specifickou skupinou odběratelů a tím také konkrétním odbytištěm. Oproti tomu byly vlněné pokrývky druhem zboží, které nebylo limitováno jak kulturně tak regionálně. Export tudíž nebyl vázán pouze na východní trh. Odbytiště vlněných pokrývek ale neznáme. Útržkovitě dochované expediční knihy údaje k jejich odbytištím neuvádějí.¹⁶

Poslední předkrizové roky 1905, respektive 1906 až 1907 byly příznivé pro západní trh. Textilní průmysl byl znovu na vzestupu. Především v Německu rostla poptávka po bavlněném a vlněném zboží. Obdobná situace byla i v českých zemích, kde se zvýšila poptávka po zboží bavlněném. Zdejší textilní průmysl byl v příznivé situaci, že již na počátku roku 1907 byla předprodána výroba na celý rok dopředu.¹⁷

Ačkoliv se západní trh vyvíjel pozitivně, východní trh strádal. Vázanost ASTF na východní trh v těchto letech představovala riziko. Ceny surovin, které odtud ASTF odebírala, především vlnu, začaly od roku 1905 stoupat. Navýšení cen surovin vedlo v důsledku k růstu cen zboží, jednak fezů, jednak pokrývek. V roce 1906 tak poprvé zakolísal zisk firmy. Oproti předchozímu roku, kdy byl zisk 880 879 korun, se čistý zisk v roce 1906 snížil o 11,4%

---

¹³ RYCHLÍK, J., KOUBA, M., *Dějiny Makedonie*, Praha 2003, s. 199-122.

¹⁴ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1901-1902, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

¹⁵ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1904-1905, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

¹⁶ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Expediční kniha zakázek 1912-1926, Sign. A, Inv. č. 4., č. EJ 4.

¹⁷ HORSKÁ, P., c. d., s. 66.

v nominale 780 196, 93 korun.¹⁸ Další rok se přes nepřízeň cen surovin situace firmy zlepšila. V předvečer další ekonomické krize v roce 1907 se zisk firmy k červnu téhož roku nepatrně zlepšil o 2,7%.¹⁹

V říjnu 1907 postihla celosvětovou ekonomiku další hospodářská krize, která se rychle přenesla ze Spojených států amerických do celého světa. Nejhorší krizová léta byla v letech 1908 až 1909, označovaných jako trvalé roky průmyslové deprese.²⁰

Také český průmysl se potýkal s krizí. Situaci v zemi zhoršily politické vztahy Rakousko-Uherska s Osmanskou říší poté, co rakousko-uherská vláda prohlásila Bulharsko za plně nezávislý stát a anektovalo Bosnu a Hercegovinu jako reakci na mladotureckou revoluci, která vypukla v červenci 1908. Zpětná reakce Turecka na sebe nedala dlouho čekat a v období od poloviny října 1908 do února následujícího roku byl vyhlášen bojkot rakouského zboží.²¹

Spojením krizového období, které po roce 1907 postihlo také muslimské země okolo Středozemního moře, a tureckého bojkotu rakousko-uherského zboží utrpěla citelnou ztrátu také ASTF. V rozmezí let 1908 až 1909 zisk firmy strmě klesal. Oproti roku 1907, kdy čistý zisk firmy činil 801 231,58 korun, se v následujícím roce propadl o 17,3% na hodnotu 662 932,32 korun a v roce 1909 poklesl ještě o 33,5%, což je oproti roku 1907 dokonce propad o 45%.²²

Obnova obchodu s Orientem přišla dřív, než se čekalo. Na rozdíl od všeobecného vzestupu průmyslu českých zemí v roce 1911²³ se obchod ASTF zlepšil o rok dříve, když se politická situace v Osmanské říši uklidnila.²⁴

V průběhu následujících tří let se firmě neobyčejně dařilo. V roce 1910 znovu přišly z Osmanské říše optimistické zprávy o úrodě obilí. Díky bohatým žním se opět nechala očekávat vyšší poptávka. Mezi léty 1910 až 1913 měl vývoj stabilní charakter. Zisk firmy byl v těchto letech nejvyšší v předválečné době. K roku 1910 dosáhla firma zisku

---

¹⁸ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1905-1906, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

¹⁹ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1906-1907, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

²⁰ HORSKÁ, P., c. d., s. 69-70.

²¹ GLENNY, M., *Balkán 1804-1999. Nacionalismus, válka a velmoci.*, Praha 2003, s. 176-181.

²² SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1906-1907 až 1908-1909, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

²³ HORSKÁ, P., c. d., s. 71.

²⁴ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1909-1910, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

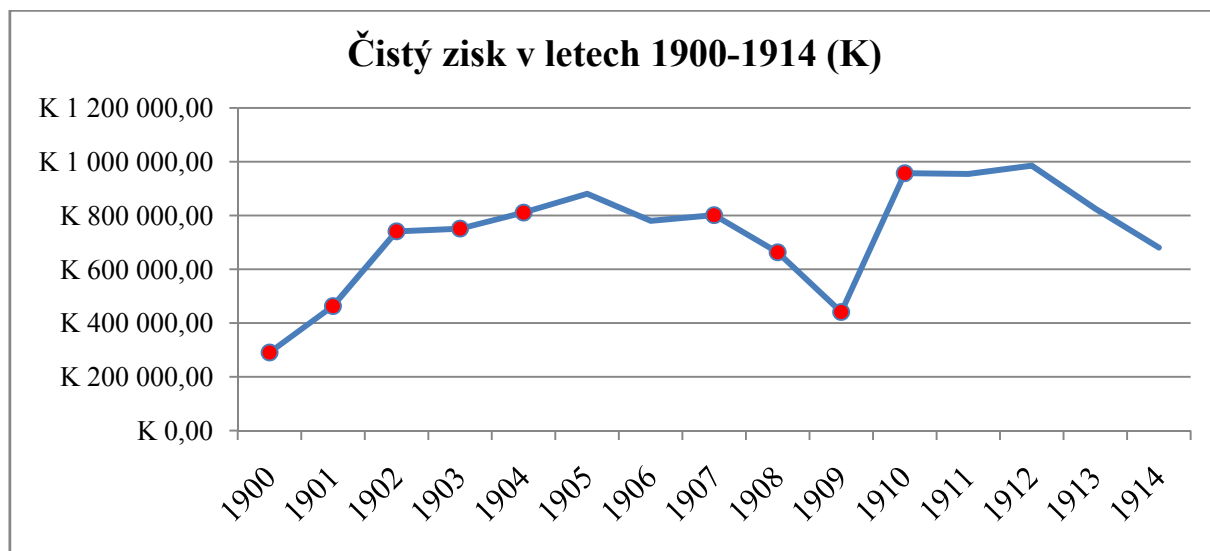
957 310 korun,²⁵ nárůst oproti předchozímu roku o 117%. O rok později zaznamenala ASTF nepatrný propad o 0,3%.²⁶ Vůbec nejvyšší zisk před první světovou válkou činil K 985 383 v roce 1912.²⁷

Poslední léta politického klidu na Balkánském poloostrově, hlavním odbytišti fezů od ASTF, ukončily série balkánských válek. První vypukla 8. října 1912, když Černá Hora vyhlásila válku Osmanské říši. Téměř tři čtvrtě roku dlouhý konflikt byl pro ASTF po ekonomické stránce katastrofální. Zisky se v posledních dvou předválečných letech značně snížily. V roce 1913 o 16,1%²⁸ a o rok později, dva dny po sarajevském atentátu, byl uzavřen poslední předválečný účetní rok s propadem o dalších 17,5% oproti roku předchozímu.²⁹

Vývoj ASTF v těchto posledních dvou předválečných letech korespondoval s hospodářskou situací jiných rakousko-uherských průmyslových odvětví. Na vině bylo uzavření balkánských odbytišť a insolvence uherských a haličských odbytišť. V roce 1913 poklesl odbyt železářských výrobků a textilního zboží o více než 25% vůči roku předchozímu.³⁰

Lepší ilustraci a kompletní přehled vývoje předválečných zisků firmy v porovnání se světovými hospodářskými krizemi, zvýrazněných červeně, představuje následující graf.

Graf č. 1: Vývoj zisku firmy v prvním sledovaném období do roku 1914 v komparaci s ekonomickými cykly.

Pramen: SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1899-1910; *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1913-1916*.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1913*, Vídeň 1912, 2. svazek II., roč. 46, s. 641.

²⁷ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1914*, Vídeň 1913, 2. svazek II., roč. 47, s. 681.

²⁸ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1915*, Vídeň 1914, 2. svazek II., roč. 48, s. 696.

²⁹ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1916*, Vídeň 1915, 2. svazek II., roč. 49, s. 715.

³⁰ HORSKÁ, P., c. d., s. 73.

Pozn.: Červeně zvýrazněné body v grafu představují období hospodářské krize západní ekonomiky.

Z každoročního čistého zisku firma na základě stanov odváděla nemalé finanční částky do několika sektorů. Dividenda, tantiémy, rezervní fond a dobročinné účely, respektive odměny zaměstnancům.³¹ Kvůli dvěma kontrakcím ekonomického vývoje firmy se maximální výše dividend, odměn a příspěvky do fondů měnila. Minimální základ musel ale zůstat stejný.

Výše ročně vyplacených dividend se odvíjela od velikosti čistého zisku. Základní hodnota 1% dividendy byla přesně stanovená na 4 koruny. Vycházela z hodnoty jednoho kusu akcie stanovené na 400 korun za kus. Částka 400 korun za jednu akcii byla vypočítána ze základního kapitálu 6 400 000 korun rozděleného do 16 000 akcií. Základní cena jedné akcie byla neměnná po celou dobu sledovaného období. Každý rok byla vyplácena dividenda v hodnotě 256 000 korun. Jednalo se o 4% částku ze základního kapitálu, která byla pevně určena na základě stanov ASTF.³² K ní navíc ASTF přidala tzv. superdividendu. Její výše byla nestabilní a odvíjela se od úspěšnosti či neúspěšnosti účetního roku.

Během prvních patnácti let se výše vyplacených dividend pohybovala v rozmezí 4% až 10% (16 až 40 korun). Poklesy přirozeně přicházely v krizových letech, kdy byla vyplácena až druhá nejnižší dividenda v hodnotě 5%.

Tabulka č. 4: Vývoj výše dividend do první světové války.

Vyplácená dividenda v letech 1900-1914															
Rok	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914
Dividenda (%)	4%	6%	9%	9%	9%	10%	9%	9%	8%	5%	10%	10%	10%	8%	5%

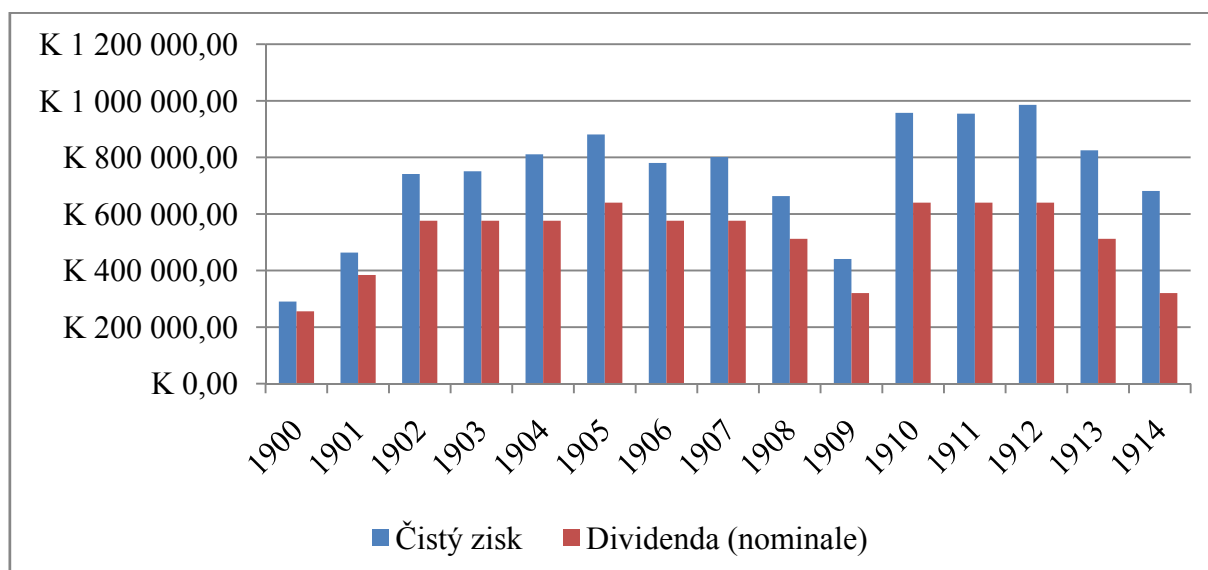
Pramen: *Compas. Finanzielles Jahrbuch 1916*, Vídeň 1915, 2. svazek, roč. 49, s. 714.

Po odečtení dividend od čistého zisku se z rozdílu dále odvádělo 10% na rezervní fond a 10 % jako tantiémy. Procentuální odečet na tantiémy byl do první světové války stabilní. Když se uklidnila v roce 1909 situace na východním trhu, zlepšil se i obchod ASTF s fezy. S prvním vyšším ziskem se firma zaměřila na rezervní fond. V roce 1910 začala přispívat do fondu oproti předchozím 10 % dvojnásobkem.

³¹ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

³² *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1905*, Vídeň 1904, 2. svazek, roč. 38, s. 728.

Graf č. 2: Poměr mezi čistým ziskem a celkovou sumou vyplacených dividend v letech 1900-1914

Pramen: SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

Dne 19. listopadu 1903 vstoupila ASTF na vídeňskou burzu.³³ Prodej cenných papírů na burze přišel v době první konjunktury výroby a cena akcií okamžitě vzrostla. Za jakým konkrétním účelem vstoupila s cennými papíry ASTF na burzu nevíme. Obecně platí, že ke vstupu na burzu s akciemi dochází za účelem získání provozovacího úvěru či navýšení akciového kapitálu podniku.³⁴ Kapitál firmy nebyl nikterak navýšen. Ovšem od vstupu na burzu se citelněji zvýšily splátky úvěrů. V roce 1905 dokonce téměř o dvojnásobek oproti roku 1904.³⁵ Je tedy velice pravděpodobně, že vstupem na burzu si ASTF začala více investovat do výroby.

Tabulka č. 5: Vývoj cen akcií na vídeňské burze do r. 1914

Ceny akcií ASTF v letech 1904-1914 (ceny uvedeny v korunách)											
	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914
Nejvyšší	674,00	778,00	700,00	708,00	625,00	647,00	744,75	771,00	746,00	666,50	641,00
Nejnižší	595,00	672,00	640,00	588,00	493,00	487,00	645,00	694,00	522,00	580,00	507,00
Před uzávěrkou	674,00	681,00	673,00	607,00	502,00	640,00	724,00	710,50	586,00	640,00	507,00

Pramen: *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1916, Vídeň 1915, 2. svazek, roč. 49, s. 715.*

³³ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1905, Vídeň 1904, 2. svazek, roč. 38, s. 727.*

³⁴ PIMPER, A., *Národní hospodářství pro každého*, Praha 1936, s. 156.

³⁵ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1904-1905, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

K ekonomickému vývoji patřilo také úvěrování. Do vzniku Československé republiky ale prameny k úvěrování nemáme, respektive nebyly poskytnuty.³⁶ Není proto možné sledovat rozvoj firmy v dané problematice a zůstává tak otázkou zda se přístup k pramenům do budoucna změní a poodhalí míru investic do rozvoje ASTF.

6.1.2. Válečná prosperita 1914-1918

Do začátku první světové války měly veškeré válečné spory v odbytištích ASTF negativní vliv na její vývoj - pokles odbytu a následné snížení zisku. Hledání nových cest ve snaze o zvýšení objemu obchodu firmy započal již v roce 1901, kdy firma upravila mutěnickou továrnu k výrobě vlněných houní a pokrývek.³⁷ Tento druh zboží se v prvních krizových letech 1907 až 1909 dostal do pozice, kdy v případně sníženého odbytu fezů fungoval jako redukce finančních ztrát.

Pro první rok první světové války chybí účetní uzávěrka firmy s úvodními zprávami k uplynulému účetnímu roku 1914 až 1915. Bylo by nanejvýš zajímavé zjistit názory akcionářů ASTF v předvečer první světové války na hrozbu jejího vypuknutí a rizik s ní spojených. Je proto velmi pravděpodobné, že v předvečer války se u majitelů ASTF objevily obavy z pokračujícího hospodářského propadu z let 1913 až 1914.³⁸

S vypuknutím první světové války 28. července 1914 se postupně militarizoval rakousko-uherský průmysl. Změna znamenala důraz na odvětví těžkého průmyslu. Naopak podpora lehkého průmyslu klesala a s ní se jevila i budoucnost ASTF jako nejistá.

Akciová společnost musela v tento moment najít nové strategie ve výrobě, aby byla schopna udržet se na trhu. V prvním roce války ASTF okamžitě pocítila její první důsledky, když byl obchod s fezy potlačen na minimum.³⁹ Ačkoliv se zvýšila především poptávka po fezech pro vojáky (Militärfez),⁴⁰ nebyla její výše natolik uspokojující, aby napomohla příznivějšímu hospodářskému vývoji firmy. Fezy se náhle projeví jako nepříliš vhodný předmět výroby, navzdory novým zakázkám v řádu statisíců kusů fezů.⁴¹

Válka ovšem s sebou v konečném důsledku přinesla modernizaci výroby a přeorientování se na jiný druh zboží, který firmu pozvedl na trhu. Za pomoci zvýšených poptávek pro armádní účely ASTF získala důležité finance pro modernizaci výrobních

---

³⁶Viz kapitola „Prameny, literatura, metody“

³⁷*Compass. Finanzielles Jahrbuch 1903*, Vídeň 1903, roč. 36, s. 1567.

³⁸*Compass. Finanzielles Jahrbuch 1916*, Vídeň 1915, 2. svazek, roč. 49, s. 715.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Kniha zakázek 1906-1924, Inv. č. 2, Sign. A, č. EJ 2.

⁴¹*Arbeiterwille: Organ des arbeitenden Volkes für Steiermarkt und Kärnten*. Graz 12. října 1914, roč. 25, č. 309, s. 4.

technologií a podporu ve výrobě nových druhů zboží. Jednalo se o výrobu nových pokrývek hlavy, látek pro vojenské uniformy, podšívkovin, vlněného sukna na uniformy a dalšího pleteného zboží používaného pro armádní účely.⁴²

Přechod na válečnou výrobu znamenal pro firmu skokový hospodářský růst. Jestliže v posledních dvou předválečných letech vykazovala firma zisk „pouhých“ 825 017 korun v roce 1912-1913⁴³ a další rok dokonce jen 680 956 korun,⁴⁴ v porovnání s následujícími čtyřmi lety zažívala firma doslova „hospodářský zázrak“. Již po prvním roce války vykazovala ASTF zisk 1 208 036 korun.⁴⁵

Přeměna původně plánované bleskové války ve válku zákopovou znamenala velké naděje především pro těžký průmysl. Díky přechodu ASTF na výrobu zboží pro armádu si zajistila léta prosperity i ona. V polovině roku 1916 hlásila firma, že měla potvrzené zakázky až do začátku následujícího roku.⁴⁶

Dynamická výroba pro armádu vyžadovala změnu v zásobování. V letech 1916 až 1917 si firma v zahraničí zařídila nové sklady, aby se dodací lhůty díky blízkosti skladů odběratelům zkrátily.⁴⁷

V druhém válečném účetním roce se oproti tomu předchozímu zvýšil zisk o dalších 49,4% a dále narůstal. Za účetní rok 1916 až 1917 byl nárůst zisku řádově o 59,8%. Po roce 1917, kdy došlo ke změně zveřejňování výročních zpráv, je poněkud problematické vyjadřovat procentuální vývoj pro roky 1917 a 1918 vůči rokům předchozím. Vývoj nominálního zisku nastiňuje následující tabulka.

---

⁴² SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1915-1916, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁴³ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1915*, Vídeň 1914, 2. svazek, roč. 48, s. 697.

⁴⁴ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1916*, Vídeň 1915, 2. svazek, roč. 49, s. 716.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1915-1916, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁴⁷ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1916-1917, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

Tabulka č. 6: Zisk firmy v období první světové války.

Zisk ASTF 1914-1918	
Účetní rok	Čistý zisk (K)
1914/1915	1 208 036,00
1915/1916	1 805 032,76
1916/1917	2 884 086,93
1917*	2 292 124,00*
1918	2 590 176,58

Pramen: *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1916, Vídeň 1915, 2. svazek, roč. 49, s. 716; SOA Třeboň, Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952). Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1916-1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.*

* V roce 1917 došlo k úpravě zveřejňování výročních zpráv. Původně byl účetní rok od 1. července do 30. června následujícího roku. V roce 1917 vyšla bilance dvakrát. Poprvé běžně jako v předchozích letech a podruhé za období od 1. července do 31. prosince. Od té doby pak byl účetní rok počítán od 1. ledna do 31. prosince. Částka k roku 1917 je čistý zisk od 1. července do 31. prosince téhož roku.

Jak je patrné, zisk firmy byl v době války několikanásobně vyšší než před jejím vypuknutím. Reálná hodnota byla ale mnohem nižší kvůli vysoké míře inflace v těchto letech. Peníze v době první světové války totiž tratile až 75% své hodnoty.⁴⁸

Ekonomický vývoj ASTF v době první světové války prodělal několik zásadních změn. Především se jednalo o navýšení základního kapitálu z původních 6 400 000 korun na 8 000 000 v roce 1916.⁴⁹ Návrh o navýšení byl schválen již o čtyři roky dříve na 13. zasedání valné hromady 26. října 1912.⁵⁰ Základní kapitál byl rozdělen na 20 000 akcií – opět v nominale 400 korun za jednu akcii.⁵¹

Z výše základního kapitálu se vypočítávala čtyřprocentní hodnota dividend,⁵² jež byla následně odečítána ze základního zisku v každém roce za účelem vyplacení podílu akcionářům ASTF. Po navýšení kapitálu tak 4% podíl znamenal částku 320 000 korun.

⁴⁸PROKŠ, P., Česká politika a válečné hospodářství 1914-1918, in: *Slovanský přehled. Review for Central, Eastern and Southeastern European History*, Praha 2000, roč. 86, č. 3, s. 312.

⁴⁹ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952). Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1915-1916, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.*

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1917, Vídeň 1916, 2. svazek, roč. 50, s. 745.*

⁵² Čtyřprocentní výše dividend byla stanovena jako minimální částka k vyplacení a musela být vždy povinně vyplacena. Povinnost byla podle článku č. 37 stanov Akciové společnosti rakouských továren na fezy ze dne 29. 6. 1899;

Compass. Finanzielles Jahrbuch 1916, Vídeň 1915, 2. svazek, roč. 49, s. 716;

SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952). Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1901-1902, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.*

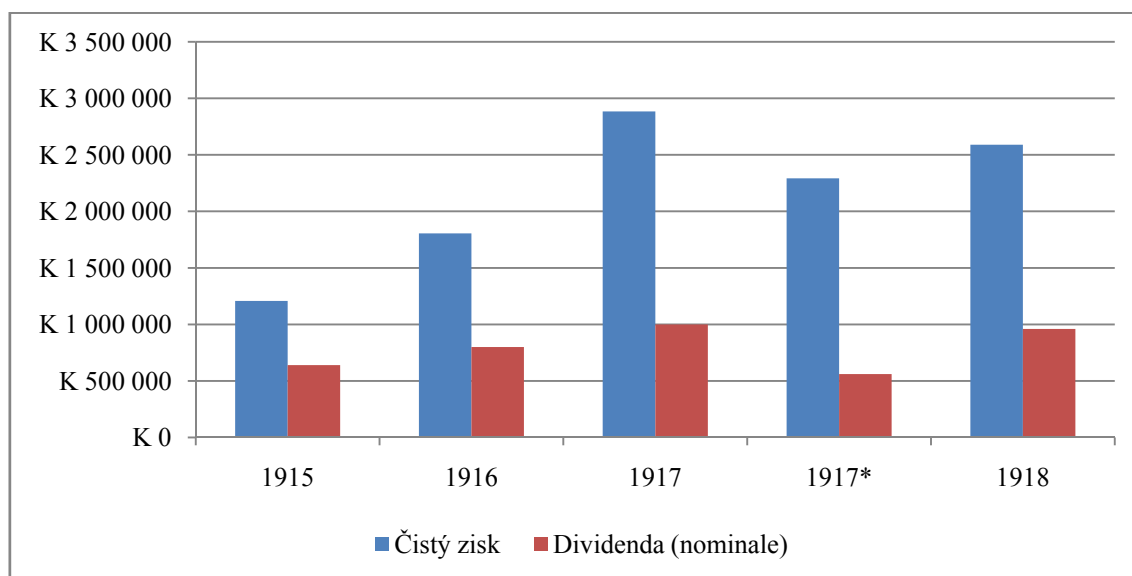
Z původního kapitálu byly taktéž vypočítány základní 4%, jež činily hodnotu 256 000 korun. K základní čtyřprocentní výši dividend, určené stanovami ASTF, přidala firma každý rok takzvanou superdividendu. Její výše nebyla fixní. Procento vyplacených superdividend se odvíjelo od ročního zisku. Pokud se firmě v uplynulém roce zadařilo, výše superdividend byla logicky vyšší.

Tabulka č. 7: Součet vyplacených dividend a superdividend v letech 1914 až 1918.

Rok	4% dividenda (nominale)	Superdividenda (%)	Superdividenda (nominale)	Vyplaceno celkem
1914/1915	K 256 000	6,0%	K 384 000	K 640 000
1915/1916	K 256 000	8,5%	K 544 000	K 800 000
1916/1917	K 320 000	8,5%	K 680 000	K 1 000 000
1917	K 160 000	10,0%	K 400 000	K 560 000
1918	K 320 000	8,0%	K 640 000	K 960 000

Pramen: *Compass. Finanzielles Jahrbuch. Deutschösterreich, Tschecho-Slowakei 1920*, Vídeň 1920, roč. 53, s. 690.

Graf č. 3: Porovnání rozdílu mezi čistým ziskem a vyplacenými dividendami v letech 1914 až 1918

Pramen: SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1; *Compass. Finanzielles Jahrbuch. Deutschösterreich, Tschecho-Slowakei 1920*, Vídeň 1920, roč. 53, s. 690.

Porovnáme-li rozdíl mezi čistým ziskem a dividendami z dob předválečných a posléze totéž s obdobím první světové války, viditelně se projeví změny v hospodaření. Zatímco do roku 1913 dosahovala dividenda téměř tři čtvrtin čistého zisku, v roce 1914 to byla přibližně

polovina a době války se poměr změnil natolik, že výše dividend tvořila přibližně pouhou třetinu.

Druhý mandatorní výdaj, který firma vyplácela, byly tantiémy. Jejich desetiprocentní výše zůstala i po dobu silného hospodářského růstu nezměněna. Podle výpočtu ze stále se zvětšujícího rozdílu mezi čistým ziskem a dividendami byla desetiprocentní výše tantiém v nominální hodnotě narůstající.

Tabulka č. 8: Desetiprocentní výše tantiém, vypočítaná z rozdílu čistého zisku a dividend.

Vyplacené tantiémy 1914-1918 nominale					
Rok	1914/1915	1915/1916	1916/1917	1917	1918
Tantiémy (10%)	K 68 906	K 120 772	K 152 137	K 90 445	K 90 939

Pramen: SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1; *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1916, Vídeň 1915, 2. svazek, roč. 49, s. 716.*

Po odečtení dividend, superdividend a tantiém, jež v těchto letech tvořily minimální část mandatorních výdajů, pracovala s rozdílem ASTF racionálněji než v předchozích letech. Velkou pozornost kladla ASTF především na rezervní fond. S nástupem druhého konjunkturálního období v roce 1910 po prvních krizových letech 1907 až 1909 poprvé zvýšila odvody oproti předchozím 10% o dvojnásobek. Rezervní fond byl zřízen ke krytí veškerých způsobených materiálních škod, pokrytí úvěrů, jímž by nemohla ASTF dostát, dále k doplatku 4% dividend v případě, pokud by čistý zisk byl nižší než 4% základního kapitálu a dokonce sloužil jako zdroj kapitálu k investicím.⁵³ Dvacetiprocentní odvody zůstaly stejné i po období první světové války.

V neposlední řadě věnovala ASTF pozornost svým zaměstnancům. Především v druhém roce války 1915-1916 zvýšila jednorázové příspěvky z původních 20 000 korun v roce 1914 pětkrát. A o rok později dokonce vyplatila jednorázově 400 000 korun.

Nově zavedla ASTF fond pro podporu válkou postižených osob. (Kriegsfürsorgezwecke). Kdy přesně fond zavedla a k jakým účelům byl přesně využíván, nevíme. Jedinou zprávu, kterou máme k jeho využití je podpora vdov a sirotků po padlých vojácích.⁵⁴ Zprávy k financování fondu jsou skromné. Přehled k příspěvkům do fondu máme pouze z let 1915 až 1917. Částky z fondu čerpané již nejsou uvedeny.

⁵³ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1905, Vídeň 1904, roč. 38, s. 728.*

⁵⁴ *Das interessante Blatt, Wien 2. března 1916, roč. 35, č. 9, s. 10.*

Tabulka č. 9: Přehled příspěvků do fondu pro válečnou sociální podporu.

Rok	1914/1915	1915/1916	1916/1917	1917	1918
Částka (K)	údaj chybí	100 000	136 300	69 400	již neuvedeno

Pramen: SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

Doposud výše rozebrané financování bylo určeno k vlastnímu rozvoji firmy. Když vypukla válka, potřeboval stát na zbrojení a vybavení vojáků dostatek financí. Peníze si obstarával prostřednictvím osmi válečných půjček. Do osmi půjček poskytla nemalý obnos také ASTF, který státu poskytovala prostřednictvím vídeňské banky Credit-Anstalt.

Tabulka č. 10: Přehled půjček ASTF Rakousku-Uhersku

Půjčky státu	
Rok	Částka (koruny)
I	350 000,00
II	400 000,00
III	780 000,00
IV	750 000,00
V + VI*	1 750 000,00
VII	1 025 000,00
VIII	250 000,00
Celkem	5 305 000,00

Pramen: *Fremden-Blatt*, Vídeň 15. listopadu 1914, roč. 68, č. 316, s. 23;

Wiener Zeitung, Vídeň 12. května 1915, č. 108, s. 13;

SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1;

* Za uvedené roky je uveden součet obou půjček.

6.1.3. Poválečný vývoj 1918-1926

Po dobu devíti měsíců v roce 1918 ASTF ještě plně těžila z válečných zakázek, které přinášely značný zisk. Během první světové války bylo jejich množství tak vysoké, že vyřízení objednávek představovalo jistotu výroby až na půl roku dopředu.⁵⁵ V říjnu ale válka spěla ke konci a s ní se vytratily i válečné zakázky. „Válečným zhroucením“ (Der militärische Zusammenbruch), jak konec války ve zprávách pro valnou hromadu popisují akcionáři

⁵⁵ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1915-1916, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

ASTF,⁵⁶ došlo ke změně výrobního programu firmy. Demilitarizací válečné výroby musela ASTF hledat novou cestu ke kontinuitě ziskového vývoje, především skrze výrobu zboží pro komerční účely.⁵⁷ Konec války ovšem neznamenal pouhou demilitarizaci výroby.

Akciová společnost prodělala v období let 1918 až 1926 řadu změn. K nim došlo především v prvních letech nově vzniklého Československa a lze je rozdělit do dvou sfér. Důležité byly změny vyvolané novým státoprávním uspořádáním, tedy na podnět ze strany státu. V roce 1919 začala firma vykazovat zisk v československých korunách na základě měnové reformy z února téhož roku.

Dne 24. června 1921 byl na zasedání valné hromady přijat návrh o přenesení sídla generálního ředitelství ASTF z Vídně do Strakonice. Protokolována byla u Krajského soudu v Písku ke dni 27. června 1921.⁵⁸

Druhá změna se týkala záležitostí vzešlých zevnitř ASTF jako reakce na nové státoprávní uspořádání. Především firma poupravila název. Původní název *Akciová společnost rakouských továren na fezy* (Aktiengesellschaft der Österreichischen Fezfabriken) byl užíván již jen na území Rakouska a později tento název přijala nově zřízená firma v Rakousku od 1. ledna 1922, která měla na starost provoz rakouských podniků.⁵⁹ Nové vícejazyčné názvy byly oficiálně včleněny do stanov. Jednalo se o úpravu článku 1 stanov společnosti.⁶⁰

Názvy firmy, se kterými bylo možné se v pramenech setkat od roku 1918, byly:

česky: *Akciová společnost továren na fezy*⁶¹

francouzsky: *Société anonyme des Fabriques de bonnets turcs*

anglicky: *Fez Company Ltd.*

italsky: *Società anonima della fabbriche di fez*

srbochorvatsky: *Dioničko društvo tvornice feza*

Změny se udály v období, kdy hospodářská situace nejen v Československu, ale také v zahraničí byla následkem války ve špatném stavu. V Československu dosahovala

---

⁵⁶ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1921-1939, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1921, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁵⁹ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1921-1939, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1922, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁶⁰ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1921-1939, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁶¹ Od roku 1918, respektive 1919 se užívaná zkratka ASTF vztahuje k českému názvu. Do té doby bylo označení ASTF pro Akciovou společnost rakouských továren na fezy. Viz „*Seznam zkratek*“.

průmyslová a zemědělská výroba přibližně poloviny předválečného stavu. Zlepšení situace přišlo až stabilizací politických a sociálních poměrů v roce 1920. Až v roce 1923 byla završena poválečná hospodářská rekonstrukce.⁶²

Textilní průmysl, rozvrácený za první světové války, byl i v poválečné době negativně ovlivňován zdejšími podmínkami. Především potřebou dovozu surovin ze zahraničí. Přesto byl textilní průmysl ve dvacátých letech nejrozsáhlejším a nosným průmyslovým oborem.⁶³

Úpadek lehkého průmyslu se v době válečných let ASTF nedotkl. Díky militarizaci textilní výroby a velkému počtu válečných zakázek nebyla o zisk nouze. Za těchto okolností si mohla ASTF dovolit investovat do modernizace výroby. Výroba ovšem narážela v určitých hlediscích na negativa. Na konci války eskalovaly problémy především s exportem zboží a importem výrobních surovin.⁶⁴

Konec války vyvolal řadu otázek, směřujících k budoucímu vývoji firmy. Především, jaké zboží nahradí doposud převažující vojenské oblečení a látky. Na prvním místě se objevila otázka výroby původního tradičního zboží ASTF, fezů. Firma doufala v obnovení původních tradičních odbytišť a opětovného vzestupu fezárenské výroby. Byly zde ovšem jisté rozpaky ohledně budoucího vývoje jejich výroby, způsobené napjatou situací mezi Řeckem a Tureckem, největším odběratelem fezů.⁶⁵

Nejistota budoucí poptávky po fezech vedla k rozhodnutí o výrobu nového druhu zboží určeného pro komerční účely. Zavedení nového typu výroby bylo určeno k počátku roku 1919.⁶⁶ K výrobě se využily suroviny, kterých měla ASTF pravděpodobně v daný moment k dispozici velké množství. S využitím know-how z dob válečných, především výrobou oblečení a uniforem, se ASTF od roku 1919 nově soustředila na výrobu dámských punčoch, halenek, pánských kalhot či svetrů pro děti.⁶⁷

---

⁶² LACINA, V., PÁTEK, J., *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti. Období první Československé republiky a německé okupace 1918-1945*, Svazek III., Praha 1995, s. 29.

⁶³ Tamtéž, s. 85.

⁶⁴ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁶⁷ Blíže k dané problematice bude širší výklad v kapitole „Vyráběné zboží“; SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Kniha zakázek 1906-1924, Inv. č. 2, Sign. A, č. EJ 2.

Dvuměsíční výrobní „intermezzo“ na konci roku 1918, společně s pozastavenou produkcí pokrývek a pleteného zboží,⁶⁸ mělo v konečném důsledku citelný vliv na ekonomický vývoj. Na konci roku 1918 vykazovala ASTF čistý zisk 2 590 176,58 korun.

Zavedení nových druhů výrobků od roku 1919 se na konci tohoto účetního roku ukázalo jako velmi slibné. Již po prvním roce výroby komerčního zboží stoupl zisk firmy o 72,3% a v následujících dvou letech ještě dále stoupal. V roce 1922 ale zisk z důvodu stále se zhoršujícího odbytu fezů, které tvořily stále majoritní podíl na zisku, poklesl o polovinu a na této hladině se udržoval další dva roky.

K roku 1924 máme několik zmínek o státních zakázkách. Na základě úvěrové knihy Živnostenské banky máme zprávy o objednávkách látek ze strany Ministerstva národní obrany, které byly firmě zadány na začátku roku 1924. Státní zakázky byly pro firmu nepochybně velkým přínosem, neboť byly rozloženy do delšího časového horizontu a stát za ně vždy zaplatil. Vážnost zakázky na látky stát dopředu stvrdil složením vadia.⁶⁹ Pro dlouhodobý horizont byly zakázky velice přínosné ještě z jednoho hlediska. Kryly zisk firmy v případě krize.

Poslední dva roky sledovaného vývoje ASTF jsou významné, co se výroby fezů týče. V roce 1923 se stalo Turecko samostatným státem a jeho prezidentem byl Mustafa Kemal. Z pocitu zaostalosti země se začalo již v prvních letech jeho vlády s modernizací země. Součástí westernizace země byl takzvaný „kloboukový zákon“ z listopadu roku 1925. Obecně známé nařízení o zákazu nošení fezů, které v moderní době představovaly jistý znak zaostalosti.⁷⁰ Jejich zákaz nošení se značně projevil již v roce 1925. Drtivý dopad na ekonomický vývoj ASTF mělo Kemalovo nařízení až o rok později. Zatímco v roce 1925 vykazoval čistý zisk hodnotu 2 848 405 korun,⁷¹ o rok později se firma poprvé ve sledovaném období ocitla ve ztrátě. Představovala hodnotu -18 611,52 korun.⁷² Na vině byla jednak snížená poptávka, jednak s ní související rozsáhlé odpisy ve vlastních skladech.⁷³

---

⁶⁸ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁶⁹ Archiv ČNB, *Živnostenská banka, Úvěrová kniha 1923-1925*, Sign. ŽB/296/1.

⁷⁰ STEJSKALOVÁ, H, STEJSKAL, A., c. d., s. 27.

⁷¹ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1921-1939, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1925, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁷² SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1921-1939, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1926, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁷³ Tamtéž.

Tabulka č. 11: Vývoj zisků a ztrát ASTF v poválečném období

Čistý zisk 1918-1926	
Účetní rok	Čistý zisk (Kč)
1918	2 590 176,58*
1919	4 409 989,00
1920	5 994 326,00
1921	6 625 827,33
1922	3 301 740,76
1923	3 862 583,54
1924	3 850 627,39
1925	2 848 405,05
1926	-18 611,52

Pramen: SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1;

SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1921-1939, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1; *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1923. Tschechoslovakei, Svazek II., Vídeň 1923, s. 798.*

* Pro rok 1918 je zisk uveden v rakousko-uherských korunách. Od roku 1919 je zisk v československých korunách.

Z čistého zisku následoval odečet dividend, vyplacených pro akcionáře ASTF. Jejich procentuální výše byla totožná jako v letech předchozích. Rozdíl byl ovšem v jejich nominální hodnotě. Ještě v letech 1918 a 1919 se 4 % dividend rovnala 320 000 korun, kdy 1% (80 000 korun) bylo vypočteno z výše základního kapitálu 8 000 000 korun. V roce 1920 bylo schváleno na mimořádné valné hromadě navýšení základního kapitálu na 12 000 000 korun.⁷⁴ Od té doby se 1% rovnalo 120 000 korun, respektive 4% 480 000 korun. V případě, že se firmě v uplynulém roce dařilo, byla k základní výši dividend přičtena superdividenda.

⁷⁴*Compass. Finanzielles Jahrbuch 1921. Tschechoslovakei, Jugoslaviens., svazek II., Vídeň 1921, s. 613.*

Tabulka č. 12: Rozpis vyplacených dividend a superdividend pro roky 1918 až 1926

Rok	4% dividenda (nominale)	Superdividenda (%)	Superdividenda (nominale)	Vyplaceno celkem
1918*	320 000 K	8,0%	640 000 K	960 000 K
1919	320 000 Kč	10,0%	800 000 Kč	1 120 000 Kč
1920	480 000 Kč	15,0%	1 800 000 Kč	2 280 000 Kč
1921	480 000 Kč	15,0%	1 800 000 Kč	2 280 000 Kč
1922	480 000 Kč	8,0%	960 000 Kč	1 440 000 Kč
1923	480 000 Kč	9,0%	1 080 000 Kč	1 560 000 Kč
1924	480 000 Kč	9,0%	1 080 000 Kč	1 560 000 Kč
1925	480 000 Kč	4,0%	480 000 Kč	960 000 Kč
1926	480 000 Kč	0,0%	0 Kč	480 000 Kč

Pramen: SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1;

SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1921-1939, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1;

Compass. Finanzielles Jahrbuch 1923. Tschechoslowakei, Svazek II., Vídeň 1923, s. 798.

*Pro rok 1918 je zisk uveden v rakousko-uherských korunách. Od roku 1919 je zisk v československých korunách.

Desetiprocentní výše tantiém měla pro sledované poválečné období stabilní desetiprocentní výši. Na rozdíl od dividend ovšem nebyla vyplácena povinně, neboť v krizovém roce 1926 o její výplatě nejsou zmínky.

Tabulka č. 13: Nominální výše tantiém pro správní radu, vyplacených v letech 1918 až 1926

Tantiémy (nominale)	
Rok	10%
1918*	90 939 K
1919	283 263 Kč
1920	408 428 Kč
1921	433 993 Kč
1922	40 991 Kč
1923	156 183 Kč
1924	152 423 Kč
1925	53 020 Kč
1926	Nevypláceny

Pramen: SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1;

SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1921-1939, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1;

Compass. Finanzielles Jahrbuch 1923. Tschechoslowakei, Svazek II., Vídeň 1923, s. 798.

*Pro rok 1918 je zisk uveden v rakousko-uherských korunách. Od roku 1919 je zisk v československých korunách.

Rezervní fond, pro který byla stanovena minimální hodnota příspěvku 10% z rozdílu čistého zisku a dividend, se v průběhu předchozích let měnila. Po skončení války byly příspěvky do fondu nestabilní. Někdy se přispívalo 20% z rozdílu, někdy byl dán do rezervního fondu jednorázový příspěvek. V roce 1918 činil příspěvek 181 877, 38 korun.⁷⁵ Jednalo se právě o 20% část rozdílu. Poté, v letech 1919 až 1921, byly příspěvky jednorázové, především pro roky 1919 (600 000 Kč),⁷⁶ 1920 (1 000 000 Kč)⁷⁷ a 1921 (1 000 000 Kč).⁷⁸ Od roku 1922 až 1926 již neodváděla ASTF příspěvky do rezervního fondu vůbec. Důvodem bylo dosažení nominální výše 33,3%, předepsané stanovami. Rezervního fondu vykazoval ke konci roku 1921 hodnotu 4 089 653,71 korun.⁷⁹

Obdobná situace s odvody mandatorních výdajů nastala po roce 1922 u vyplácení peněz na dobročinné účely, respektive odměn pro zaměstnance. V letech 1918 až 1921 byly ještě tyto finanční dary vyplaceny, od roku 1922 již nikoliv.⁸⁰ V pramenech nelze k této problematice najít jakékoli vysvětlení.

Ekonomický vývoj ASTF ve sledovaném období prodělal řadu výkyvů, které v důsledku značně změnily hospodaření firmy a náhled na původní hlavní předmět podnikání - fezy. Rozšíření škály zboží pomohlo bezesporu pokles zisku firmy v době krize redukovat a naopak v době konjunktury značně zvýšit. A to ve všech třech obdobích sledovaného vývoje.

Teprve s vypuknutím první světové války firma profitovala. Militarizace výroby vždy znamenala ekonomický „boom“ v odvětvích průmyslu, která se jí věnovala. Stejně to mu bylo u ASTF. Jak ale bylo výše nastíněno, konjunktura doprovázená vysokými zisky byla silně ovlivněna vysokou mírou inflace a reálný zisk nebyl takový, jakým se firma pyšnila.

Vznik nového státu a opuštění od vojenských zakázek přivedlo firmu k novým opatřením ve výrobě. Obchod s fezy se již krátce po válce neprojevoval jako lukrativní a firma hledala novou cestu k ekonomickému vzestupu. Využitím výrobního know-how

---

⁷⁵ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁷⁶ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1923. Tschechoslovakei*, Vídeň 1923, 2. svazek, roč. 56, s. 798.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1921-1939, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1921, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁷⁹ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1921-1939, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1922, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

⁸⁰ Tamtéž.

a přeorientováním se na nový druh zboží se začalo firmě znovu ekonomicky dařit. A to do roku 1926. Jednalo se o jediný rok, kdy firma vykazovala ztrátu. Takový výsledek ji nepotkal ani ve 30. letech 20. století v době velké hospodářské krize.⁸¹

---

⁸¹SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1921-1939, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1922, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

6.1.4. Vyráběné zboží a export

Akciová společnost rakouských továren na fezy vznikla jako nástupce rodinných podniků za cílem výroby fezů. Ty přirozeně tvořily majoritní podíl v nabídce zboží. Ovšem po dobu prvních patnácti let fungování firmy, než jejich produkci utlumila první světová válka

z důvodu militarizace výroby. Po jejím konci se sice výroba fezů obnovila, ne však v původním rozsahu. A především po roce 1926 se fezy vyráběly v rozsahu ještě menším.

Prameny k vyráběnému zboží jsou, jako v mnoha dalších případech, útržkovité, a proto i množství vyrobených fezů nelze přesně specifikovat. Představu o vyrobeném množství fezů si můžeme udělat z celkového množství exportovaných fezů z Rakouska-Uherska, za předpokladu, že podíl ASTF na jejich výrobě byl minimálně 70%.¹

Tabulka č. 14: Export fezů z Rakouska-Uherska do začátku první světové války.

Export fezů z Rakouska-Uherska 1899-1914		
<i>Rok</i>	<i>Množství (v tisících)</i>	<i>Hodnota (v tis. K)</i>
1899	6900	4810
1900	6012	5520
1901	7975	6380
1902	7989	6391
1903	7765	5024
1904	8981	6107
1905	8737	5852
1906	neuvedeno	5392
1907	7322	5345
1908	5710	3997
1909	7168	5018
1910	9073	6351
1911	9103	6372
1912	8352	5596
1913	7023	5197
1. pol. 1914	4037	2988

Pramen: *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1904-1916.*

V letech 1914 až 1918, respektive 1919 nemáme informace o celkovém exportu fezů. Během první světové války šla jejich výroba stranou a ASTF se zaměřila na výrobu

¹ Přesné procento nelze určit a je potřeba chápat jej jako odhad. Sedmdesátiprocentní minimum je uvedeno s rezervou. Takovým rozsahem na exportu Rakouska-Uherska se v 70. letech 19. století podílely jen strakonické továrny. Procentuální podíl ASTF na exportu fezů ve 20. století byl s největší pravděpodobností vyšší.; SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Historie firmy Fürth 1825-73, Sign. B/I/16-I/12.

vojenského zboží. Až s jejím koncem začala ASTF opět kalkulovat s obnovením jejich výroby v množství podobném tomu před první světovou válkou. Na místě byly již obavy, že tento plán již nebude naplněn.² Jak je podle československých statistik patrné, výše exportovaných fezů skutečně původního množství nedosáhla.

Tabulka č. 15: Množství fezů vyvážených z Československa v letech 1920 až 1926.

Vývoz fezů v letech 1920 až 1926		
Rok	Množství (v kusech)	Hodnota (v korunách)
1920	2 104 314	105 215 700,00
1921	2 383 214	52 430 708,00
1922	1 974 128	20 989 821,00
1923	3 496 007	42 214 657,00
1924	4 408 466	33 924 730,00
1925	3 873 852	34 664 659,00
1926	2 381 819	21 027 000,00

Pramen: *Československá statistika. Zahraniční obchod 1921 - 1926.*

Původní plány o obnově výroby fezů v množství před první světovou válkou se nepodařilo realizovat. Vůči hodnotám před válkou byla produkce co do množství v průměru poloviční. Naopak je z tabulky patrné, že hodnota prodaných fezů kolísala. Důvodem byla nestabilní průměrná cena za jeden kus fezu.³

Především v sekundární literatuře se dočteme, že ASTF vyvážela fezy na Balkán a do zemí Orientu.⁴ At' už to bylo Bulharsko, Osmanská říše, Egypt či dokonce Indie. Tyto země bezesporu patřily mezi největší odběratele. Sekundární literatura ovšem opomíjí fakt, že export fezů probíhal i do zemí západní Evropy. Ačkoliv se expediční knihy dochovaly až od roku 1912, k roku 1903 jsou v archivu uloženy ukázky objednávkových listů, byť jen z období přelomu října a listopadu toho roku. Podle objednávkových listů a expedičních knih můžeme rozšířit destinace pro export fezů také o nemuslimské země západní Evropy.

Mezi tradiční východní muslimské země, do jejichž měst byly fezy dováženy, patřily:
Osmanská říše (Turecko): Izmir, Konstantinopol

Bulharsko: Varna

Egypt: Káhira, Alexandrie

Sýrie: Aleppo

Alžírsko: Oran

² SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1918, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

³ *Československá statistika. Zahraniční obchod 1921 až 1926.*

⁴ KOPECKÝ, V., c. d.; CVRČEK, J., Z., c. d., STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A., c. d.

Tunisko: Tunis

Maroko: Tanger

Libanon: Bejrút

Irák: Bagdád⁵

Nemuslimské západoevropské státy, respektive města byly:

Německo (Hamburg, Lipsko, Berlín)

Rakousko: Vídeň, Graz

Franice: Paříž

Dánsko: Kodaň

Velká Británie: Londýn, Manchester, Leicester, Birmingham, Glasgow⁶

Fezy byly bezesporu chápány jako hlavní předmět podnikání před a po válce. V době, kdy tvořily většinový podíl na zisku ASTF, především před vypuknutím první světové války, vyráběly její továrny až 21 druhů fezů různých barev a tvarů. Nevíme přesně, jak který fez podle svého pojmenování vypadal. Až na pár výjimek, kdy byla uvedena například barva (bílá), si těžko představíme jejich další specifikace jako tvar či výšku. Z jednadvaceti druhů jmenujme alespoň nejdéle vyráběné druhy jako Excelsior, Modern, Caspoli, Jerli, Jubilé, Sultainé či Osmanli. Tak trochu ironií se stal v roce 1914 konkrétní druh fezu s názvem Mustafa Kemal.⁷ Jak známo, o jedenáct let později právě Mustafa Kemal stál za jejich zákazem nošení, vyhlášeném na konci roku 1925.

Vznikem Československa a následnou nostrifikací firmy bylo pozměněno označení místa výroby fezů. Marketingovou újmu způsobil přechod na označení výrobků „Made in Czechoslovakia“. Na rozdíl od původního označení „Made in Austria“, jež u odběratelů navozovalo představu kvalitního výrobku, muselo si nové označení vybojovat původní renomé. V dobách Rakousko-Uherska bylo označení „Made in Austria“ doplněno o popisek „NEMSI“, tedy, že jednalo o německý výrobek. Po vzniku Československa a nahrazení označení o místě výroby v Československu se používal dodatek „kvalita NEMSI“. Odběratelé tak byli informováni, že se jedná o výrobek obdobně vysoké kvality.⁸

Vázanost fezů na konkrétní specifický trh spjatý s islámem od počátku fungování ASTF poukazoval na své trhliny. Politicky a sociálně nestabilní prostředí, narušované tamními spory fezárenskou výrobu ve Strakonících silně ovlivňovalo. V roce 1901 využila ASTF továrních objektů rodiny Steinových v Mutěnicích, kde rozšířila nabídku vyráběného

---

⁵SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Expediční kniha zakázek 1912-1926, Sign. A, Inv. č. 4., č. EJ 4.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

⁸ STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A., c. d., s. 26.

zboží o pokrývky a vlněné houně.⁹ Nový druh zboží byl vyráběn z vlněného odpadu, vznikajícího při výrobě fezů. Pokrývky neměly na rozdíl od fezů konkrétní cílové skupiny odběratelů, nýbrž je bylo možno využít pro komerční i vojenské účely. Byly zbožím, jež se dále mohlo využít k šití oblečení, případně uniform, jak tomu bylo v době první světové války. O jejich vyráběném množství toho příliš nevíme. V předválečném období byly co do množství až za fezy. Teprve v letech 1914 až 1918 se dostávají do popředí současně s nově vyráběným zbožím - vojenskými uniformami a vybavením pro vojáky.¹⁰

Se začátkem první světové války se díky státním vojenským zakázkám výroba v továrnách ASTF militarizovala. Tradiční fezy byly nahrazeny vojenským typem fezu (Militärfez) a k nim přibýly uniformy a další vybavení pro vojáky. Podle expedičních knih nabízela ASTF vojenské ovinovačky, podšívky do vojenských plášťů či látky na spodní prádlo.¹¹ Zakázky přicházely ve velkém a měly značný vliv na ekonomický vývoj společnosti. Když válka skončila, vojenské zakázky byly ukončeny a firma hledala novou cestu, jak navázat na úspěšnou výrobu.

Ačkoliv se uvažovalo o znovuzavedení výroby fezů, vedení ASTF tušilo, že již nebude možné obnovit jejich výrobu v původním objemu jako před válkou. ASTF využila know-how výroby zboží z války a zaměřila se na výrobu komerčního zboží. Jednalo se především o výrobu oblečení pro každodenní potřebu. Od roku 1920 se nabídka zboží stabilizovala a v nabídce tak byly barety, punčochy, vesty, nátělníky, kalhoty a svetry. Toto zboží bylo vyráběno ve vícero provedení, a tak lze napočítat až čtyřicet druhů nabízeného zboží. Vše bylo vyráběno pro muže, ženy i děti.¹²

V roce 1919 se ASTF přeorientovala na výrobu netradičního druhu zboží, sít pro papírenský průmysl. Z počátku byla výroba papírenských sít umístěna v továrně „Z“. Po roce 1925, kdy došlo ke zrušení nošení fezů v Turecku a následnému úpadku jejich výroby v závodech ASTF, byla výroba sít rozmístěna i do dalších strakonických závodů.¹³

Nestabilita trhu, na nějž byla ASTF vázaná, měla za následek citelnou změnu jejího výrobního programu. Entuziasmus, který hnal majitele rodinných podniků do utvoření jednotné firmy zaměřené na výrobu tak lukrativního zboží, jakým byly fezy, trval prvních patnáct let. Ale už během této doby vedla nestabilita s odběrem fezů k myšlenkám o rozšíření výroby

---

⁹ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1903*, Vídeň 1903, roč. 36, s. 1567.

¹⁰ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Expediční kniha zakázek 1912-1926, Sign. A, Inv. č. 4., č. EJ 4.

¹¹ STEJSKALOVÁ H., STEJSKAL, A., c. d., s. 26.

¹² SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Expediční kniha zakázek 1912-1926, Sign. A, Inv. č. 4., č. EJ 4.

¹³ STEJSKALOVÁ H., STEJSKAL, A., c. d., s. 26-27.

a hledání nových cest ve výrobě. Válka ukázala podnikatelům, že vlnu lze upotřebit na jiné druhy zboží. A především po válce, kdy vznikly jisté spekulace o konci prosperity fezů pro ASTF. Především zákazem nošení fezů v Turecku na konci roku 1925 firma od fezů značně upustila. Název „Akciová společnost továren na fezy“ byl od té doby pouze jakousi vzpomínkou na léta konjunktury fezárenské výroby.

6.1.5. Výrobní závody ASTF a rozložení výroby

Po akcionování rodinných firem bylo rozmístění původních továren zachováno. Závody ASTF tak i nadále byly ve Strakonících, Písku, Mikulovicích a v rakouském Gloggnitz. Strakonické továrny, stejně jako ta písecká měly označení podle původních majitelů. Fürth „F“, Zucker „Z“, Stein „S“, Klein „K“ a Volpini „V“. Jeho továrny se nacházely v Gloggnitz a Mikulovicích. Ke strakonickým závodům přibyla závod s označením „D“, kterou je obtížné přesně definovat. Podle map¹ je ovšem pravděpodobné, že se nacházela na takzvaném „Ostrově“, kde již od konce 19. století stály továrny podnikatelů Fürtha a Zuckera.

Po dobu sledovaného období máme k vývoji jednotlivých továren málo pramenů a je proto zapotřebí čerpat ze sekundární literatury, jíž chybí odkazy k pramenům. Například počty zaměstnanců či technické, respektive strojové vybavení jsou k dispozici pouze pro továrnu „F“ a to jen do roku 1914. K počátku fungování ASTF víme, že Strakonické závody zaměstnávaly na 1200 dělníků.² Počet vyrobených fezů se měsíčně pohyboval okolo 75 000 tuctů. Pro výrobu jednotlivé kvalitativní třídy fezů byl určen konkrétní závod.

Tabulka č. 16: Rozložení tovární výroby podle kvality fezů.

<i>Závod</i>	<i>Druh fezů</i>	<i>Tucty</i>
„F“	nejjemnější druhy	10 000
„V“	polojemné druhy	12 000
„S“	střední druhy	25 000
„K“	nejhrubší druhy	13 000
„Z“	jiné různé druhy	15 000

Pramen: KOPECKÝ, V., *Kus staré historie*, in: *150 textilní výroby Fezko Strakonice, 1962*, s. 24.

Nejdůležitější byl závod „F“, kde se vyráběly ty nejkvalitnější druhy fezů. Společně se závodem „Z“ se nacházely na takzvaném „Ostrově“. V této době byl ještě celý obehnán dvěma ze tří ramen řeky Otavy,³ a proto zdejší dvě továrny měly nejlepší možnost využití vodní síly. Původní prostory Fürthovy továrny pro výrobu fezů byly do roku 1919 postupně upravovány na tkalcovny, výrobní baretů a přádelny. K nim přibyla místnost pro praktickou výrobu odborných učňů.⁴

¹SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Situační plán závodů „F“ a „Z“ 1903-1906, neутříděno.

²KOPECKÝ, V., c. d., s. 25.

³Dnes je zachována jen přibližně polovina jednoho ze dvou ramen obklopujících tyto tovární objekty. Druhá polovina ramene a druhé celé rameno jsou sváděny potrubím. Důvodem k jejich zasypání byla moderní zástavba a rozsáhlé parkoviště před továrnami „F“ a „Z“.

⁴STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A., c. d., s. 26.

Pro roky 1899 až 1915, byť s dvěma mezerami, máme dochované počty zaměstnanců pouze pro závod „F“.

Tabulka č. 17: Vývoj počtu zaměstnanců v továrně „F“ do roku 1915.

Rok	Zaměstnanců celkem	Z toho:	
		muži	ženy
1899	254	Neuvedeno	
1900	308	Neuvedeno	
1901	266	Neuvedeno	
1902	298	112	186
1903	293	117	176
1904	287	113	174
1905	307	124	183
1906	303	122	181
1907	341	115	226
1908	310	124	186
1909	Neuvedeno		
1910	296	109	187
1911	300	102	198
1912	334	113	221
1913	339	114	225
1914	352	129	223
1915	434	118	316

Pramen: SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Inspekční záznamy továren 1899-1945 A. s. továren na fezy, neutříděno.

Podle výše uvedených počtů je viditelná převaha žen nad muži ve výrobě. Výroba fezů a později baretů a pleteného zboží nebyla fyzicky obtížná. Muži logicky zastávali fyzicky obtížnější práci - údržbu strojů, opravy a nakládání zboží.⁵ Výjimkou nebyla ani práce dětí, respektive mladistvých v rozmezí 14 až 16 let věku. Jejich počet v závodu „F“ v letech 1899 až 1915 nepřevýšil dvanácti.⁶

Druhý z uvedených závodů, „Z“ přímo sousedil se závodem „F“.⁷ Zde se vyráběly fezy nižší kvality než v sousedním závodu. Od roku 1913 se zde zpracovávaly plstěné látky k výrobě uniforem, ovinovaček a spodního prádla.⁸ Materiál pro výrobu, vlněné látky, byl

⁵SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Inspekční záznamy továren 1899-1945 A. s. továren na fezy, neutříděno.

⁶ Tamtéž.

⁷SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Situační plán závodů „F“ a „Z“ 1903-1906, neutříděno.

⁸SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Expediční kniha zakázek 1912-1926, Sign. A, Inv. č. 4., č. EJ 4.

dodáván ze závodu „S“.⁹ V roce 1919 zde byl vybudován objekt pro výrobu papírenských sítí.¹⁰

Třetí ze čtyř strakonických závodů, „D“, je z důvodu omezeného množství přístupných pramenů těžké určit. Podle rozložení továrních objektů ve městě je možné za závod považovat jednu z několika nemovitostí na „Ostrově“.¹¹ Této tezi navíc přispívá zmínka v soupisu cen jednotlivých závodů. Jen závod „Z“ má k sobě přiřazený objekt „D“.¹²

Poslední ze čtyř výše jmenovaných byla strakonická továrna „S“. Továrna se nachází v těsném sousedství hradu na místě zvaném Dubovec, kde původně stála stejnojmenná vesnice. Pobočka závodu „S“ v Mutěnicích byl upraven v roce 1901 pro výrobu příkrývek a vlněných houní.¹³ Jestli byly zde vyrobené pokrývky a houně dále upravovány v závodu u hradu, nevíme. Posléze byly zajisté zasilány na další zpracování do továrny „Z“.¹⁴

Strakonický závod „S“ byl strategicky umístěn. V jeho těsné blízkosti se nacházela železnice. Ale až v roce 1923 až 1924 byl realizován plán propojení závodu se státní železniční sítí prostřednictvím stavby vlečky.¹⁵ Propojení se zbytkem železniční sítě bylo dobré rozhodnutí, které usnadnilo export zboží a import materiálů pro výrobu.

Poslední původní dvě rodinné továrny, kde také výroba pokračovala i po vzniku ASTF, byly závody rodiny Antona Volpiniho. První z nich, závod „V“, se nacházel v rakouském Gloggnitz, vzdálená přibližně 90 kilometrů jižně od Vídně. Sloužila pro výrobu plstěných látek a jiného vlněného zboží.¹⁶ Pravděpodobně se jednalo o zboží vyrobené z vlněného odpadu při výrobě fezů, jako tomu bylo v mutěnické továrně.

Druhým z nich byl závod ve slezských Mikulovicích, jehož budovy jsou dodnes dochovány. Podle dochovaných map¹⁷ se tovární budovy nacházely na místě označeným číslem popisným 147, 199 a 341.¹⁸ Více o výrobě v závodech „V“ a jejich vybavení nevíme.

---

⁹SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Expediční kniha zakázek 1912-1926, Sign. A, Inv. č. 4., č. EJ 4.

¹⁰ STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A., c. d., s. 26.

¹¹ Prameny byly v době psaní této práce dočasně nepřístupné z důvodu pořádání. Mezi nepřístupnými prameny jsou také stavební plány fotografie továren.

¹² SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Poplatkový ekvivalent - příznání, platební rozkazy, odvolání, korespondence 1921-1940, karton 13, Inv. č. 28, Sign. B/II/4-a.

¹³ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1903*, Vídeň 1903, roč. 36, s. 1567.

¹⁴SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Expediční kniha zakázek 1912-1926, Sign. A, Inv. č. 4., č. EJ 4.

¹⁵ Podnikový archiv Fezko Strakonice, a. s., *Stavba vlečky*, neutříděno.

¹⁶ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1908-1909, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

¹⁷ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Situační plán továrny v Mikulovicích 1928, Inv. č. 84, Sign. B/VIII.

¹⁸ <http://www.mapy.cz/zakladni?x=17.3111030&y=50.2945854&z=17&l=0&source=muni&id=410>

V pozdějších letech rozšířila firma výrobu do dalších závodů. Přibližně v roce 1912 byla zřízen pobočný závod v maďarském Kőszegu. V něm byla zavedena výroba plstí a suken.¹⁹

Na konci roku 1918 si ASTF pro svou výrobu pronajala tovární objekty v obci Katovice u Strakonice. Poměrně rozsáhlý areál je dodnes dochován. Původně patřil podnikateli Eduardu Gutfreundovi. Po jeho smrti přešel majetek na manželku a děti. Od nichž si právě ASTF pronajala tento areál včetně pozemků a strojů na šest let.²⁰ Původní majitel, Gutfreund, zde vyráběl klobouky. Jestliže ASTF převzala firmu včetně strojů uzpůsobených pro výrobu klobouků, je nasnadě předpokládat, že výroba fezů a baretů byla zavedena i v Katovicích.

---

¹⁹ STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A., c. d., s. 27.

²⁰ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Poplatkový ekvivalent - příznání, platební rozkazy, odvolání, korespondence 1921-1940, karton 13, Inv. č. 28, Sign. B/II/4-a.

7. Nostrifikace

Nově vzniklé Československo bylo od svého počátku ve špatné hospodářské situaci. Čerstvě vzniklý stát byl v momentě svého vyhlášení vázán na ekonomiku právě rozpadlého Rakousko-Uherska. V tu chvíli byl stát nucen k hledání způsobu, jak uživit obyvatelstvo, stabilizovat neutěšený ekonomický stav a transformovat válečnou ekonomiku na mírovou.¹ Pomocí státu v této době byly především české banky prostřednictvím zajištění finančních prostředků.²

Stabilizace a podpora hospodářství Československé republiky probíhala ve více fázích. Od zřízení centrální banky a měny až po pozemkovou reformu a nostrifikaci.³ A právě nostrifikace byla strategickým postupem, jenž se týkal ASTF. Zákon o nostrifikaci, týkající se akciových společností a společností s ručením omezeným byl schválen dne 11. prosince 1919. Podle zákona mělo dojít k přenesení sídla firmy, jež provozovala výrobu na území Československa, právě sem.⁴

Zákonnou nostrifikaci projednávala nostrifikační komise pracující při ministerstvu průmyslu obchodu a živností. Návrhy k nostrifikaci vybraných podniků byly následně předány jednotlivým ministrům a ti vyzvali vybrané společnosti k transferu sídla na území Československé republiky. Nostrifikace Akciové společnosti rakouských továren na fezy byla navržena na meziministerské schůzi 13. listopadu 1920.⁵ Nevíme přesně, kdy zda li vůbec první výzvu k nostrifikaci ASTF obdržela, poněvadž na meziministerské 30. dubna 1921 byla firma znovu vyzvána k nostrifikaci.⁶

Ještě než byla ale firma poprvé vyzvána k přenesení sídla do Československé republiky, již v lednu roku 1920 bylo na mimořádné valné hromadě, a která byla v období sledovaného období jedinou, rozhodnuto o navýšení základního kapitálu na 12 000 000 korun.⁷ Akt, který především v letech 1919 až 1921 provedla za pomoci banky velká část firem. Banka si touto cestou zvýšila vliv v dané firmě, případně až podnik touto cestou ovládla.⁸

Samotná nostrifikace, tedy přenesení sídla z původní Vídně nově do Strakonice bylo schváleno na valné hromadě 24. června 1921. O čtyři dny později byla ASTF zapsána do

---

¹ KUBŮ, E., ŠOUŠA, J., *Nostrifikace firem - cesta k uchopení rozhodující hospodářské moci*, in: JANČÍK, D., KUBŮ, E., *Nacionalismus zvaný hospodářský. Střety a zápasy o nacionální emancipaci/převahu v českých zemích (1859-1945)*, Praha 2011, s. 339.

² Tamtéž, s. 340.

³ Tamtéž, s. 342.

⁴ Tamtéž, s. 346.

⁵ NA, MPOŽ, Jednání o nostrifikaci podniků 1919-1929, Sign. 363, karton 363.

⁶ Tamtéž.

⁷ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1921: Tschechoslovakei, Jugoslavien*, Vídeň 1921, 2. svazek, s. 614.

⁸ KUBŮ, E., ŠOUŠA, J., c. d., s. 343.

obchodního rejstříku Krajského soudu v Písku pod č. j. Rej. B 39/21.⁹ Úvěrování firmy převzala Živnostenská banka.¹⁰

Do konce roku 1921 byla pod strakonickou správou továrna v rakouském Gloggnitz. Od 1. ledna 1922 ji převzala nově vytvořená obchodní společnost.¹¹ Dočasné obchodní odtržení od rakouských partnerů bylo ve velmi krátké době vyřešeno založením tamní pobočky, jež měla charakter obchodní reprezentace, bylo nadále možné udržet kontakty se zahraničními zástupci. Byli jimi například společnosti Foa, Orosdi-Cack, Dakar či Casablanca.¹²

Snahou nových majitelů nostrifikovaných firem bylo převzetí neoslabeného podniku a udržení jej v původní kontinuitě podnikání. Taktéž změna majitele ASTF, Živnostenská banka, proběhla bez narušení vývoje.¹³ Výroba v letech 1921 a 1922 narůstala a žádné zmínky o negativním dopadu nostrifikace v tomto období nemáme.¹⁴

---

⁹ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*, Poplatkový ekvivalent - přiznání, platební rozkazy, odvolání, korespondence 1921-1940, karton 13, Inv. č. 28, Sign. B/II/4-a.

¹⁰ STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A., c. d., s. 27.

¹¹ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1921-1939, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1922, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

¹² Tamtéž, s. 27.

¹³ KUBŮ, E., ŠOUŠA, J., c. d., s. 353.

¹⁴ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1921-1939, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1921 a 1922, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

8. Konkurence

Od 30. let od 19. století se výroba fezů ukázala jako lukrativní obor podnikání. Není divu, že továren na fezy přibývalo značným tempem. Svědčí o tom i nárůst výrobců fezů v habsburské monarchii. Zakladatelská horečka kulminovala v 50. letech 19. století krachem menších výrobců, kteří nedokázali čelit firmám s vyšším objemem výroby, až jich na trhu s fezy zůstalo devět. Ti se na konci 19. století spojili. Vznikem akciové společnosti dokázali snáze čelit nejen konkurenci, která v tu dobu působila pouze v zahraničí, ale později také nově vzniklým soukromým podnikům v Rakousko-Uhersku. Dominantnímu postavení na trhu vlastníci ASTF vděčili za to, že jednou z akcionovaných firem byla Wolf Fürth & Co. Největší soukromý výrobce fezů v 19. století vůbec.

Akcionováním a tedy upevněním pozice ASTF na trhu se hrozba konkurence snížila. Prameny ani literatura neuvádějí žádné konkrétní firmy ze zahraničí, s nimiž sváděla ASTF konkurenční boj. Uváděny byly pouze státy vyrábějící a do zemí Orientu vyvážející fezy. V tomto případě byla nejčastěji uváděna Francie. Za pomoci celní politiky izolovala své koloniální země od zahraničního obchodu. Na poli podnikání s fezy se tak jednalo o uzavření obchodu s fezy v Tunisu a Alžíru.¹ Francie byla tak po čas první dekády 20. století patrně jediným velkým konkurentem ASTF. Zajímavostí je, že tradiční výrobci fezů, muslimské země, nikdy jako konkurenční hrozba nebyly uváděny.²

Podle dostupných pramenů a literatury nemáme jasný přehled, jaké množství fezů ostatní evropské země vyvážely, abychom mohli sílu konkurence porovnat. Otázka objemu obchodu ostatních zemí tak přetrvává a dává námět novému podrobnějšímu tématu studia této problematiky.

Tři roky po vzniku ASTF byla v českých zemích založena firma Theodor Pollak, Fezfabrik. Sídlila v polském Bílsku.³ Firma fungovala od roku 1887 se zaměřením na výrobu pleteného zboží, již obstarávalo na 400 dělníků.⁴ Dodatek názvu „Fezfabrik“ se u této firmy objevil právě až v roce 1902.⁵ Je tudíž možné, že výroba fezů byla původně zavedena jako vedlejší výrobní program firmy. Množství za rok vyrobených fezů touto firmou nevíme. Své výrobky ale vyvážela do Turecka, Bulharska, Palestiny a Arábie.⁶ V roce 1907 uzavřela

¹ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1903-1903, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

² SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, 1915-1918 a 1921-1939, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

³ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1906*, Vídeň 1905, 3. svazek, roč. 39, s. 1042.

⁴ Tamtéž, s. 1125.

⁵ Tamtéž, s. 1042.

⁶ Tamtéž.

s touto firmou ASTF dohodu o spolupráci.⁷ V jakém rozsahu se spolupráce mezi firmami realizovala a jakým způsobem, nevíme. Poslední zmínka o působení firmy na trhu je z roku 1913, kdy firma pravděpodobně zanikla.⁸

Dalšími z továren na fezy, které se na území Rakousko-Uherska nacházely, byly Nowotny Thomas & Comp. z Počátek a K. K. priv. Elisenthaler Spinnfabrik von Aron und Jacob Löw Beer's Söhne v Brněnci. Doposud o těchto firmách nebyly žádné zmínky. Víme o nich od roku 1906⁹, respektive 1908.¹⁰ Firma K. K. priv. Elisenthaler Spinnfabrik von Aron und Jacob Löw Beer's Söhne dokonce působila jako výrobce fezů až do konce sledovaného období vývoje ASTF, tedy do roku 1926.¹¹

V Compassu se k roku 1906 objevila zmínka o firmě Adolf Münch & Söhne v Třešti.¹² Vyvstává otázka, do jaké míry tato firma provozovala výrobu fezů. Firma Adolf Münch & Söhne, jako výrobce fezů, působila na trhu již před vznikem ASTF. Účastnila se jednání o sloučení rodinných podniků v 90. letech 19. století.¹³ Když ale došlo k definitivnímu rozhodnutí o akcionování podniků, Adolf Münch & Söhne mezi sloučenými firmami nebyl uveden. Při odkupu podniků bankou Credit-Anstalt bylo odkoupeno strojní zařízení a technologie této firmy. Navíc se firma musela zavázat, že výroby fezů zanechá.¹⁴ Proč tedy firma ještě sedm let po odkoupení strojů a technologií dále figurovala v seznamu výrobců fezů je otázkou. Bezesporu se ale muselo jednat o výrobu v minimálním množství, jež nemohla konkurovat ASTF.

O firmách není více zmínek. Pravděpodobně se jednalo u všech tří firem, jak již bylo řečeno, o výrobu fezů jako vedlejšího produktu. Svým rozsahem výroby tak zajisté žádné velké konkurenční potíže ASTF nezpůsobily. Ani samotná ASTF se o těchto firmách nezmiňuje. Ve svých zprávách uvádí pouze pojem „konkurence“,¹⁵ tudíž nikdy není zcela jasné, o kterého konkrétního výrobce se jednalo.

V roce 1912 se mezi těmito malými a výrobně slabšími firmami objevila nová. Byla založena nová akciová společnost zaměřená na výrobu fezů. Její oficiální název byl velmi

---

⁷ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1908*, Vídeň 1907, 2. svazek, roč. 41, s. 798.

⁸ *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1913*, Vídeň 1912, 3. svazek, 2. část, roč. 46, s. 2529.

⁹ Nowotny Thomas & Comp.; *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1906*, Vídeň 1905, 3. svazek, roč. 39, s. 1265.

¹⁰ K. k. priv. Elisenthaler Spinnfabrik von Aron Et Jacob Löw Beer's Söhne, Brněnec. O této firmě, stejně jako o firmě předešlé, nevíme mnoho. Již podle jejího názvu „Spinnfabrik“ je velice pravděpodobné, že stejně jako u firmy Theodor Pollak byla výroba fezů jako doplňkový výrobní program a fezy tak netvořily majoritní část výroby; *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1908*, Vídeň 1907, 2. svazek, roč. 41, s. 1592.

¹¹ *Compass. Kommerzielles Teil 1926, Čechoslovakei*, Praha 1926, 6. svazek, s. 1988.

¹² *Compass. Finanzielles Jahrbuch 1906*, Vídeň 1905, 3. svazek, roč. 39, s. 1265.

¹³ SOA Třeboň, *Wolf Fürth a spol. - továrna na fezy, Strakonice, (1810)1812-1899*, Jednání o sloučení fezáren 1889-96, Sign. B/1/9-I/5.

¹⁴ KOPECKÝ, V., c. d., s. 24.

¹⁵ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1899-1910, 1915-1918 a 1921-1939, Sign. B/1/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

podobný ASTF, Akciová společnost nových rakouských fezáren v Horažďovicích (Aktiengesellschaft der neuen oesterreichischen Fezfabriken in Horažďowitz).¹⁶ Již podle názvu je zřejmé, že se jednalo o jasný úmysl konkurovat ASTF.

Jejími zakladateli byli:

- 1) Emil Ackerl, ředitel filiálky Živnostenské banky v Plzni;
- 2) Václav Brožík, člen obecního zastupitelství a člen představenstva filiálky Živnostenské banky v Plzni;
- 3) Bedřich Buriánek, městský rada v Plzni;
- 4) Josef Havránek, inženýr a člen ředitelství spořitelny města Horažďovic;
- 5) Jan Kleisl, místopředseda českého plzeňského pivovaru akc. spol. v Plzni;
- 6) Antonín Knops, továrník v Husinci;
- 7) Bohumil Kohn, továrník v Plzni;
- 8) Jan Wýtwar, člen obecního zastupitelství, předseda ředitelství občanské záložny a člen představenstva filiálky Živnostenské banky v Plzni.¹⁷

Základní kapitál činil 1 000 000 korun a byl rozdělen do 2 500 kusů akcií v nominale 400 korun za kus. Výše základního kapitálu mohla být navýšena až do hodnoty 3 000 000 korun při ceně 400 korun za akcii.¹⁸ Podle osobností stojícími za založením horažďovické akciové společnosti a zaměstnáním některých z nich u Živnobanky je zcela jisté, že za vznikem akciové společnosti stála právě Živnostenská banka.

Akciová společnost nových rakouských fezáren v Horažďovicích mohla zřizovat pobočné závody nejen v tuzemsku, nýbrž i v zahraničí. Již podle názvu je patrné, že byla zřízena především za účelem výroby fezů. Podle vlastních stanov byla nabídka jí vyráběného a prodávaného zboží širší. Vedle fezů firma vyráběla ještě lebdu, vlněné příkrývky, koberce a sportovní zboží.¹⁹ Škála vyráběného zboží byla téměř totožná jako nabídka ASTF.

Dle velikosti kapitálu, bankovního zastoupení a ustavujících členů je patrné, že tato akciová společnost nedosahovala velikosti ASTF. Milionový základní kapitál byl zlomkem akciového kapitálu ASTF. V roce 1912, kdy s tímto základním kapitálem vznikla horažďovická akciová společnost, již ASTF schválila k roku 1916 navýšení základního kapitálu na hodnotu 8 000 000 korun.²⁰

---

¹⁶ SOA Plzeň, Obchodní a živnostenská komora Plzeň 1850-1948, *Akciové společnosti 1912-1920*, Akciová společnost nových rakouských fezáren, Horažďovice 1912, Inv. č. 446, Sig. XVI, kart. 30.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ SOA Třeboň, *Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)*. Výroční obchodní zprávy pro valnou hromadu s ročními bilancemi 1915-1918, Obchodní zpráva pro správní radu za rok 1915-1916, Sign. B/I/1-b, Inv. č. 8, karton 1.

Po první světové válce mizí veškeré zmínky o konkurenci. ASTF po válce značně rozšířila sortiment – především o zboží pro komerční účely. S výrobou svetrů, punčoch a jiného vlněného zboží jistě nebyla jedinou firmou nabízející tento druh zboží. Potenciální nárůst konkurentů pravděpodobně neohrožoval ASTF, neboť o nich nenacházíme žádné zmínky a firmě především neklesal odbyt.

Závěrem této práce není sledování vývoje jiných firem než ASTF. A tak se zde do budoucna otevírá nové téma pro jejich studium a zařazení do celé sítě továren na fezy a jejich významu na trhu. Do jisté míry je legitimní považovat výše jmenované firmy jako méně významné, až přehlédnutelné konkurenty ASTF. Velikost kapitálu, banka, která za ASTF stála a management s výborným obchodním know-how, spočívající v kvalitě výroby a zajištění zakázek pro konkrétní odběratele, včetně řešení logistiky výrobků a transferu peněz.

9. Závěr

Akciová společnost továren na fezy byla ukázkou firmy, která v oblasti specifické průmyslové výroby, jíž se zabývala, zaujala silné postavení na trhu již od počátku své činnosti. Vznikla na pevných základech vytvořených ze zkušeností podnikatelů z oblasti fezárenské výroby. Koncentrace duševního kapitálu jednotlivých podnikatelů, složeného ze znalostí orientálního trhu, technologií výroby, logistiky zboží a peněžních transakcí do vzdálených odbytí měla na prahu nově vytvořené akciové společnosti vyšší hodnotu nežli finanční kapitál do firmy vložený.

Podnikatelská strategie firmy vycházela z tradic rodinných podniků z 19. století. Komparativní výhoda soukromých podnikatelů založená na levné masové výrobě a výborné kvalitě zboží vytvořila pro ASTF zázemí spokojených a stabilních odběratelů, kteří od odběru zboží neupustili ani po roce 1899.

Obraz síly a předního postavení ASTF na trhu s fezy navíc podtrhovala rotschildovská Credit-Anstalt, která se ujala sjednocení nejsilnějších rodinných podniků v habsburské monarchii a vytvořila z nich ucelený podnikatelský subjekt na poli fezárenské výroby, konkurující nejen podnikatelským jednotlivcům doma, nýbrž celým státům, jakými byla například Francie či Itálie. Vše bylo budováno na základě nově přichozího profesionálního managementu, složeného z podnikatelů se zkušenostmi řízení i více firem najednou, a v mnoha případech větších, než jakou byla ASTF.

Nepředvídatelné události, jakými byly bojkot zboží v tradičních orientálních odbytích či vzplanutí první světové války otevřelo prostor pro transformaci výrobního programu firmy. Pružná a odvážná rozhodnutí managementu bez strachu riskovat reagovala v momentě krize rychle, změnou vyráběného zboží. Z počátečních vizí o výrobě jediného typu zboží pro konkrétní náboženskou skupinu se zrodila firma s pestrou nabídkou zboží uspokojující širší spektrum odběratelů.

Prozíravá řešení zkušeného managementu byla především na prahu nově vzniklé Československé republiky ukázkou vynikajících podnikatelských strategií. Rozložení rizika diverzifikací výrobního programu, jakým bylo upuštění od jednoho druhu zboží vyráběného pro konkrétní kulturně-náboženskou skupinu obyvatelstva a rozšíření výroby o nové druhy od vlněných pokrývek v roce 1901 přes militarizaci výroby v době první světové války, komercializaci zboží na konci války až po výrobu sít pro papírenský průmysl upevnilo postavení firmy na trhu.

Ekonomické zdraví firmy potvrdil na počátku 20. let 20. století v počátcích nostrifikace interest, Živnostenská banka. Nejvýznamnější československá banka převzala firmu pod svou správu, podobně jako tomu bylo na konci 19. století, kdy se akcionování prosperujících rodinných firem ujala nejsilnější vídeňská banka Credit-Anstalt. Goodwill firmy, vytvořené již v 19. století soukromými podnikateli, jakými byly Fürth, Stein, Zucker či Volpini, byl základem nejen pro nově vzniklou akciovou společnost v roce 1899, nýbrž i v průběhu celého sledovaného období ekonomického vývoje podnikatelského subjektu.

Předložená bakalářská práce poskytla řadu odpovědí na otázky, vzniklých před a na počátku výzkumu ekonomického vývoje Akciové společnosti továren na fezy. Během psaní této práce na povrch vyplynuly otázky nové, které z důvodu částečně uzavřeného a útržkovitého fondu firmy v konečném důsledku převýšily nad odpověďmi. Naskytá se zde proto řada témat, kterým se bude po znovuotevření fondu firmy zapotřebí zabývat detailněji.

10. Bibliografie

Prameny:

- SOA Třeboň, fond Akciová společnost továren na fezy, Strakonice, 1899-1943 (1952)
Podnikový archiv Fezko Strakonice, a.s. - neutříděné fondy
SOA Plzeň, fond Obchodní a živnostenská komora Plzeň, 1850-1950
NA Praha, fond Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností, Praha, (1902) 1918-1942 (1952)
Archiv ČNB, fond Živnostenská banka, 1864-1964
Zemský archiv v Opavě, fond Volpini Antonín a synové, továrna na fezy, Mikulovice (1774)
1873-1899 (1903)

Periodika:

- Arbeiterwille: Organ des arbeitenden Volkes für Steiermarkt und Kärnten* (1914)
Compass. Finanzielles Jahrbuch (1900-1927)
Československá statistika. Zahraniční obchod (1921-1926)
Das interessante Blatt (1916)
Fremden-Blatt (1914)
Wiener Zeitung (1915)
Hlasy ze Šumavy (1885-1889)
Gross-Industrie Österreichs: Festgabe zum glorreichen sechzigjährigen Regierungs-Jubiläum seiner Majestät des Kaisers Franz Josef I. (1898)
Stráž na Šumavě (1885-1889)
FEZ - informační zpravodaj, (č. 2, 15, 18; bez datace)

Literatura:

- Allgemeines Adress- und Handels- Handbuch der Hauptstadt Prag sammt Vorstädten verbunden mit einem vollständigen nach Strassen und Hausnummern verfassten Wohnungs-Anzeiger ... und des Grossgrund- und landtäglich eingetragenen Realitätenbesitzes des ganzen Landes auf Grund authentischer Quellen*, Praha 1871
BATHELT, K., Nachrichten über der Fezexport Österreichs nach dem Orient im 19. und beginnenden 20. Jahrhundert, in: *Vierteljahrschrift für Social- und Wirtschaftsgeschichte*, Band 29, Wien 1936
BORKOVEC, A., *Akciová společnost a rozptýlené vlastnictví*, Leges, Praha 2013
CVRČEK, J. Z., *Strakonice. Město, lidé, osudy.*, Městský NV, Strakonice 1989
EFMERTO VÁ, M. C., *České země v letech 1848-1918*, Libri, Praha 1998

- FAKTOR, F., Z dějin výroby fezů ve Strakonících, in: *Časopis pro průmysl chemický*, Praha 1903, roč. 13
- GERŠLOVÁ, J., *Dějiny moderního podnikání*, Professional Publishing, Praha 2013
- GLENNY, M., *Balkán*, BB art, Praha 2003
- HALADA, J., HLAVAČKA, M., *Světové výstavy. Od Londýna 1851 po Hannover 2000*, Libri, Praha 2000
- HORSKÁ, P., Ekonomické cykly v českých zemích v letech 1879-1914, In: *Hospodářské dějiny = Economic history*, Praha 1978, č. 1, r. 1978
- JAKUBEC J., JINDRA, J., *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*, Karolinum, Praha 2007
- KOPECKÝ, V., Kus staré historie, in: *150 textilní výroby Fezko Strakonice*, Fezko, Strakonice 1962
- KUBŮ, E., ŠOUŠA, J., *Nostrifikace firem - cesta k uchopení rozhodující hospodářské moci*, in: JANČÍK, D., KUBŮ, E., *Nacionalismus zvaný hospodářský. Střety a zápasy o nacionální emancipaci/převahu v českých zemích (1859-1945)*, Dokořán, Praha 2011, s. 339-364
- LACINA, V., PÁTEK, J., *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti. Období první Československé republiky a německé okupace 1918-1945*, Svazek III., Karolinum, Praha 1995
- LACINA, V., *Formování československé ekonomiky 1918-1923*, Academia, Praha 1990
- LACINA, V., *Kdy nám bylo nejlépe?*, Libri, Praha 2002
- MYŠKA, M., *Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny XX. století*, sv. I., Ostravská univerzita, Ostrava 2003
- PALMER, A., *Úpadek a pád Osmanské říše*, Panevropa, Praha 1996
- PÁVEK, M., *Textilní výroba v historickém přehledu*, 1-2. díl, Praha 1971-1972
- PĚKNÝ, T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Sefer, Praha 1993
- PIMPER, A., *Národní hospodářství pro každého, Pražské akciové tiskárny*, Praha 1936
- PIRICKÝ, G., *Turecko*, Libri, Praha 2006
- PROKŠ, P., Česká politika a válečné hospodářství 1914-1918, in: *Slovanský přehled. Review for Central, Eastern and Southeastern European History*, Historický ústav AV ČR, Praha 2000, roč. 86, č. 3, s. 309-332
- PRŮCHA, V. a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*, 1. díl, Doplněk, Brno 2004
- PURKHART, M., Austrian Fezzes For Egypt, With Special Reference to The Brno Fez Production, in: *Egypt and Austria: IV. Crossroads = Ägypten und Österreich: IV.*

Begegnungen / ed. Johanna Holaubek, Hana Navrátilová, Wolf B. Oerter, Praha 2008, s. 141-146

PURKHART, M., Österreichs Handel mit Ägypten, in: *Egypt and Austria: IV. Crossroads = Ägypten und Österreich: V. Begegnungen* / ed. Johanna Holaubek and Irena Lazar, Koper 2009, s. 185-190

RYCHLÍK, J., *Dějiny Bulharska*, Lidové noviny, Praha 2000

RYCHLÍK, J., KOUBA, M., *Dějiny Makedonie*, Lidové noviny, Praha 2003

STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A., *200 let textilní výroby ve Strakonících*, Knihy 555, Liberec 2012

VENCOVSKÝ, F. a kol., *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, Bankovní institut, Praha 1999

Internetové stránky:

<https://digi.ceskearchivy.cz>

<http://www.oelsm.com>

<http://www.parlament.gv.at>

www.mapy.cz